

LES FALANGES JUVENILES DE FRANCO A MALLORCA: 1942-1950

JOSÉ A. CAÑABATE VECINA

PLANTEJAMENT

Les Falanges Juveniles de Franco (FJF) varen ser creades el 1942 com a una secció de nins i joves falangistes voluntaris integrada dins el Frente de Juventudes. Tenien l'objectiu de recuperar l'esperit dels joves fundadors de les primeres unitats falangistes, molt llunyà del què en aquells moments regnava dins Falange Espanyola Tradicionalista de les JONS (FETJONS). Al present article són analitzats l'organització i mitjans de les FJF, quines activitats realitzaren i quina va ser la seva doctrina. Tots aquests aspectes els determinarà FETJONS, per la qual cosa ens proposam descriure no només la trajectòria de les FJF, sinó també el context en què es varen moure tant elles com el Partit. Les FJF seran, de fet, un s'mptoma inequívoc del divorci entre doctrina i realitat vigent a FETJONS i de la desconfiança amb què l'observaran l'església, l'exèrcit i bona part de la població, aleshores immersa en una duríssima postguerra que s'agreuja amb la derrota de l'Eix a la IIGM. La consideració de tots aquests aspectes ens permetrà comprendre les raons del reduït abast de les FJF a l'estat espanyol durant els anys 40, fet clarament observable a la nostra illa.

INTRODUCCIÓ¹

Durant la Guerra Civil els partits que formaven part del ban rebel crearen seccions infantils i/o juvenils al seu si. Aquestes seccions eren enteses com a l'àmbit ideal per a emmotllar les conductes d'infants i adolescents. Aquesta ñptica paternalista es mantindria a les Organizaciones Juveniles (OJ) de FETJONS, que des d'abril de 1937 unificaven de la mateixa manera que feia FETJONS amb els partits- les anteriors seccions, encara que la seva base ideològica va consistir quasi exclusivament en la doctrina falangista. Degut al context bèl·lic, les OJ realitzaren un gran nombre d'activitats paramilitars amb una participació gairebé massiva, com instrucció, desfilades, etc. També participaren en activitats d'aire lliure -marxes, campaments-, esportives -amb festivals i exhibicions de gimnàstica- i culturals -teatre, cinema, vetlades, ...-. La instrucció que varen rebre va combinar, de manera improvisada, elements religiosos, militars i propis del falangisme, que confluïen a l'hora de proclamar la importància de la victòria sobre els rojos. Aquesta unitat de criteris amagava la desconfiança de l'església i de l'exèrcit -principalment els seus dirigents- respecte al discurs totalitari de FETJONS. A la primera li preocupava la desaparició de l'Acció Catòlica (AC) i la pèrdua del control sobre l'ensenyament. El segon refusava la creació d'una milícia juvenil que únicament depengués del Partit. Així, des d'un primer moment, a les OJ es creà una assessoria religiosa i una militar. En el cas de la nostra illa, el Bisbe Josep Miralles va fer pública la seva autoritat en el camp de la religió dins les OJ i va descartar la supressió de l'AC. Per altra banda, els centres educatius

¹ A aquesta introducció es presenta un resum de la nostra comunicació "Els primers anys de les organitzacions juvenils del règim franquista a Mallorca (1937-1942)", presentada al congrés "Franquisme i transició democràtica a les terres de parla catalana" -celebrat a Palma del 16 al 18 d'octubre de 1997-. Les actes encara no s'han publicat.

depenents de l'església no varen donar suport a les OJ. Respecte a l'exèrcit, fés significatiu que tots els delegats provincials d'OJ i una part important dels caps fossin militars.

Una vegada va acabar el conflicte, les discussions entre els guanyadors sobre quina política juvenil calia seguir provocaren que les OJ caiguessin en l'oblit, sense rebre directrius ni mitjans. Paradoxalment, el desacord arribava als propis falangistes. Els més joves, provinents del Sindicat Espanyol Universitari (SEU), desitjaven que es creàs un gran Front de Joventuts únic, superador de la Guerra Civil, dirigit pel SEU i destinat a fer efectiu el *Nuevo Estado* de què parlaven els falangistes. Aquest plantejament espantà no tan sols església i exèrcit, sinó també els falangistes que ja disfrutaven de parcel·les de poder. Finalment, els seuistes varen haver d'acceptar que el nou règim volia aprofitar el discurs falangista, especialment atractiu per als joves, però dins un estret marge d'actuació. D'aquesta manera, el 6 de desembre de 1940 es va crear el *Frente de Juventudes*, però era un *Frente* que heretava l'esmentada concepció paternalista de les OJ. Per tant, era entès com a instrument adoctrinador: havia de vetllar per l'educació política i física de tota la joventut espanyola. En definitiva, FETJONS feia realitat un dels seus somnis totalitaris: l'enquadrament de tota la població juvenil. Però el cas de Mallorca il·lustra clarament l'abisme existent entre l'enunciat d'una llei i la realitat. Per una part, la penosa trajectòria de les OJ durant els dos anys anteriors acabà amb les esperances de molts dels joves que hi militaven. Per altra, el *Frente* va disposar d'uns mitjans materials molt limitats i no tenia suficients instructors qualificats per a fer efectius els seus objectius.²

Aquestes limitacions provocaren que l'octubre de 1941 s'encarregàs als propis centres educatius, en teoria amb caràcter provisional, l'educació política, física i premilitar. Però, com ja s'ha indicat i veurem, a la nostra illa els col·legis depenents de l'església es varen mostrar molt reticents a col·laborar-hi. A més a més, la Delegació Nacional només va poder atendre molt parcialment l'educació dels joves dels centres de treball. D'aquesta manera, durant aquests primers anys l'enquadrament únicament va ser efectiu a l'ensenyament públic, principalment al secundari, on el *Frente* va anar assignant els instructors que anava formant el més aviat possible.³ A tot així cal afegir el creixent deserció d'aquells que encara creien en la doctrina falangista i s'adonaven de l'imparable burocratització de FETJONS. En aquest context es creaven les Falanges de voluntarios -anomenades Falanges Juveniles de Franco (FJF) des de setembre de 1942-, que de fet suposaven l'acceptació per part del Partit de la impossibilitat de realitzar un enquadrament i un adoctrinament efectius sobre tota la població juvenil. A partir de 1942 els esforços es centrarien, per tant, en un sector dels joves. Veiem-ne els resultats.

² En aquest sentit, el Delegat Nacional, José A. Elola, comentava: *Tenemos una fuerza legal que no conviene utilizar hoy, porque el Frente... no tiene instructores suficientes para llevar a cabo la formación completa de gran número de jóvenes. Entraríamos en el peligro de desenfocar completamente la obra del Frente*. Rèpliques a la conferència de J. A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 2. A Arxiu General de l'Administració (AGA a partir d'ara). Secció Presidència. Caixa 130.

³ Des de 1941 començà a funcionar l'*Academia de Mandos José Antonio* a Madrid. En ella es formaven els Oficials Instructors per a dirigir, executar o col·laborar en activitats extraescolars i extraprofessionals de la joventut; i per a impartir classes d'educació física i del que aviat es denominaria *Formación del Espíritu Nacional*. La primera promoció només va rebre un any de formació, degut a la urgència del moment. A més a més, molts antics col·laboradors a les OJ -militars, afiliats a FETJONS- varen assistir a cursos intensius i varen ser nomenats instructors auxiliars. Finalment, tots els mestres varen haver d'assistir a cursos que els capacitaven com a instructors elementals de centres d'ensenyament. Aviat va ser obligatori assistir a un campament i aconseguir aquesta titulació per a poder obtenir el títol de mestre.

LA CREACIÓ DE LES FALANGES JUVENILES DE FRANCO: ASPECTES ORGANITZATIUS

L'1 de gener de 1942 es creaven les *Falanges de Voluntarios*.⁴ Havien de ser les *guardadoras del más puro estilo falangista... animadas del mismo espíritu ardiente, rotundo e incontenible de las primeras Escuadras que mandara nuestro fundador*. Els seus afiliats actuarien com a referència per a la resta de joves, només enquadrats. Havien de ser un *permanente semillero de mandos* i una *garantía de continuidad del Movimiento*. Aquests afiliats es dividirien en *flechas* (11-15 anys), *cadetes* (15-18 anys) i *cadetes mayores* -després anomenats *guías* (18-21 anys)-. La seva unitat bàsica seria la centúria, que englobava aproximadament un centenar d'afiliats -agrupats en esquadres, cada una de sis membres-. Els caps d'aquestes unitats eren els propis afiliats, per a propiciar l'auto-direcció. N'eren considerats afiliats *todos los pertenecientes al S.E.U. o a la antigua O.J., tanto en el momento presente como anteriormente*.⁵ Aquells que volguessin ingressar ara a les *Falanges de Voluntarios* haurien de passar un període de prova de tres mesos.⁶ Una vegada havien estat admesos, els afiliats no podien donar-s'hi de baixa voluntàriament per cap motiu. Per altra banda, es prohibia constituir unitats d'aprenents separades de les d'estudiants, per tal de fomentar la convivència entre joves de diferents classes socials dins les centúries. Finalment, i per tal d'evitar-hi una direcció inadequada, s'ordenava als delegats provincials de joventut que, abans de crear-les, realitzassin una *rigurosa selecció* dels que havien de ser els seus caps. S'insistia, en definitiva, en la qualitat i es volia fugir de les *exhibiciones espectaculares, fáciles de organizar, pero vacías de contenido*.

Altre aspecte a destacar és que era el propi delegat provincial del *Frente* el que coordinava l'acció de les centúries.⁷ Entre ell i el cap de centúria no havia cap comandament intermig, encara que el gener de 1943 es crearia el càrrec d'ajudant provincial de les FJF.⁸ Cap d'aquests dos càrrecs estava remunerat. El cap de centúria havia de ser major de 18 anys i havia d'estar titulat a nivell estatal o, com a mínim habilitat a nivell provincial, havia de vetllar pel funcionament autònom de la centúria. Ell mateix, per exemple, hi transmetia setmanalment la lliçó o consigna preparada per l'assessoria provincial de cultura i formació i n'havia d'examinar els afiliats.

4 "Prólogo, normas generales y organización de las Falanges de Voluntarios", FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, 6 de diciembre de 1940 a 31 de diciembre de 1949, Madrid, I, 1959, 341-345.

5 L'ofici circular núm. 44, de 27-4-42, aclariria que *el mero hecho de haber pertenecido a esas organizaciones no quiere decir que obligatoriamente deban de pertenecer a las Falanges de Voluntarios*. Això ens demostra les reticències per part de membres del SEU a pertànyer-hi. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 364-369.

6 L'ofici-circular núm. 44 concretava les proves que s'havien de superar per a passar d'aspirant a afiliat. N'eren molt senzilles. A tall d'exemple: saber qui era José Antonio o, *en términos sencillos*, el que era Falange; saber obeir les ordres de manament; o practicar qualche esport. Si a això afegim el curt espai de temps exigít per a l'aprenentatge ens adonam de la poca importància que va tenir. De fet, com s'indica a l'ofici circular 25 (24-11-43), *los neófitos... tomarán parte en todas las actividades, con todos los derechos y deberes salvo el uso del brazalete y del carnet...*

7 Cada província tenia una plantilla assignada, que variava segons les seves característiques. N'hi havia: càrrecs polítics -el de delegat i secretari provincial-, alguns càrrecs tècnics -com un secretari de la secció de centres d'ensenyament-, col·laboradors -mestres, afiliats a FETJONS...- i subalterns. A més a més el *Servicio Nacional de Instructores* hi assignava els instructors. ("Plantillas de las delegaciones provinciales para 1944", FETJONS: *Ordenes de la Delegación Nacional del Frente de Juventudes*, 2, 1 de gener de 1944, 2). Finalment, també n'hi havia assessors, en concret un religiós i un per a les activitats premilitars.

8 "Oficio circular 1", 2-1-43, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 151-152. A l'article 16 del reglament de les FJF s'especificava que *serán preferidos los antiguos Jefes de Centuria... que por su edad hayan pasado a ser Militantes de F.E.T. y de las J.O.N.S.*

La línia jeràrquica inferior a les FJF era: cap d'esquadra, cap de falange (agrupament de varies esquadres), sotscap de centúria (des del 24-11-43), cap de centúria.

Sens dubte, es tenia molt present el model de les *Hitlerjugend* (HJ).⁹ José Antonio Elola-Olaso, Delegat Nacional del *Frente de Juventudes*, destacava davant els caps provincials de FETJONS els avantatges de l'autodirecció: *acostumbrar a la disciplina estricta, impuesta por principio y servicio y no por miedo y respeto a las condiciones externas*. A continuació, per a tranquilitzar-los davant un protagonisme juvenil efectiu, afegia que *también existen peligros que es preciso prever y eludir, con escrupuloso rigor. Esta función rigurosa esté encomendada (sic) al Delegado (sic) Provincial*.¹⁰

Cada centúria havia d'adoptar obligatòriament com a nom figures o fets històrics de Falange, encara que s'havia d'evitar emprar el nom de José Antonio, degut al seu alt valor simbòlic. Es prohibia taxativament emprar-hi *nombres de Regiones, Provincias u otros de carácter localista*.¹¹ Aquesta norma és molt significativa. Primer, ens confirma l'assumpció d'un únic ideari, el falangista, dins les FJF. Altres forces teòricament integrades dins FETJONS, com el tradicionalisme, mai no hi varen ser tengudes en compte. Segon, demostra el tarannà centralista i uniformitzador del Partit. Per altra banda, l'uniform dels afiliats era: camisa reglamentària del Movimiento, cinturó negre amb l'emblema del Frente de Juventudes, calçons grisos obscurs i boina vermella.¹²

Aquests joves havien d'ingressar als 21 anys a la Milícia de segona línia de FETJONS. Aquest pas es realitzava el 29 d'octubre de cada any -Día de la Fe- en un solemne acte. Inicialment es llegia el nom dels *caídos en acción de guerra o acto de servicio* de camarades que hi haurien d'ingressar. S'hi afegia la frase *Caído por Dios, por España y por su revolución nacionalsindicalista*, a què es responia ¡*Presente!*. Posteriorment, es llegia el nom dels afiliats que hi ingressaven, teòricament en unitats completes, feien un jurament i posteriorment es realitzava una desfilada.¹³ Amb aquest acte ens adonam de la importància que tenia el record de la Guerra Civil, amb referències constants als caiguts al bàndol guanyador. Paradoxalment, com veurem més endavant, el nombre de caiguts seria superior al d'aquells que de fet ingressaven al Partit.

La Delegació Nacional del *Frente* va anar centrant els seus recursos en les FJF de manera creixent. N'és un bon exemple el decret de 29 d'abril de 1944, que establia una nova ordenació dins el *Frente*.¹⁴ En ell es planteja com a finalitat última de totes les seccions d'enquadrament (SEU, centres d'ensenyament, centres de treball i rurals) una tasca constant per a què els enquadrats ingressin finalment a les FJF. Aquestes són enteses com a una autèntica elite destinada a retroalimentar el Partit, que s'esforça en assegurar-se la seva qualitat. Així, a l'article 15 s'adverteix que *la depuración será constante y no podrá ser miembro... quien no esté poseído de un permanente espíritu de servicio*. FETJONS, donats els seus creixents problemes organitzatius i pressupostaris, abandona així definitivament qualsevol esperança d'arribar a tota la població juvenil.¹⁵ S'adona que, davant d'un entorn creixentment hostil ha d'aconseguir crear una unitat d'autèntica confiança de cara al futur.

⁹ L'autodirecció, l'interclassisme i l'establiment d'un període de prova hi són presents. H. W. KOCH: *La juventud hitleriana*, Madrid, 1972, 159.

¹⁰ Conferència de J. A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 3. AGA. Secció Presidència. Caixa 130.

¹¹ "Oficio circular 139", de 10-11-42, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 150.

¹² "Uniformes, emblemas y distintivos, banderas, guiones y estandartes de la Falanges de Voluntarios ...", FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 360.

¹³ "Oficio circular 188/1943", 20-10-43. AGA. Secció Cultura. Caixa 1592.

¹⁴ FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 18-30.

¹⁵ Aquesta idea ja es plantejada a CHUECA: *El fascismo en los comienzos del régimen de Franco. Un estudio sobre FETJONS*, Madrid, 1983, 312.

En aquest sentit, la Delegació Nacional va marcar com a objectiu que els afiliats que haguessin estat caps -d'esquadra, falange,...- a les FJF, passassin amb el seu grau a les unitats d'enquadrament de FETJONS.¹⁶

Recordem que un dels objectius de les FJF era que els seus afiliats actuassin com a model dels enquadrats. A l'escola, per exemple, havien de formar un grup diferenciat de la resta d'alumnes quan s'hissava i s'arriava la bandera.¹⁷ Havien d'obeir amb rapidesa i disciplina i no podien faltar a les activitats injustificadament. Si així succeïa *es el Jefe de Escuadra, ayudado por los otros escuadristas buenos, quien debe intervenir para volver al buen camino al camarada que está en trance de perderse. En caso de no conseguirlo, recurrirá al Jefe de su Falange o al de Centuria.*¹⁸

Aquesta línia sectària es reforçava amb una insistència malaltissa en el proselitisme. Es donaven premis, com corbatins, a les centúries i afiliats que aconseguissin captar-ne de nous.¹⁹ També es varen crear títols honorífics per a aquells que n'aconseguissin suficients com per a crear una unitat (fundador de escuadra, de falange,...).²⁰ S'aconsellava potenciar la captació no tan sols a l'escola o feina, sinó especialment a les activitats. Així, quan una centúria realitzava una marxa i arribava a un poble havia de posar-se en contacte amb les autoritats, realitzar alguna activitat -com un foc de campament- i intentar captar una minoria d'interessats com a futur nucli d'una nova unitat.²¹

Per altra banda, els instructors sempre havien d'orientar la seva feina de cara a la captació. Per exemple, a l'hora setmanal de formació als centres de treball, n'havien de seleccionar *los mejor dispuestos*, fent-los entrar en grups esportius o culturals, per a continuar amb major intensitat *su formación política y la tarea de atracción hacia las FJF.*²² Fins i tot, es crearen *escuadras especiales* amb aprenents que eren apadrinades per centúries de les FJF a les activitats.²³ I la Delegació Nacional va enviar als instructors llistats de joves amb el que s'havia de treballar especialment per a que s'hi integrassin: campions dels concursos de formació professional *Voluntad de resurgimiento*, joves amb puntuacions altes a les enquestes realitzades per la Delegació, etc.²⁴

A les escoles, els instructors havien de nomenar un Jefe de Escuela, afiliat a les FJF i amb bones qualificacions. Aquest cap havia de nomenar un delegat per cada curs, per a l'organització d'activitats esportives, culturals, etc. que tendrien com a objectiu final la captació.²⁵ També els instructors assignats al món rural havien de tenir molt present el

16 "Circular núm. 13", 27-3-45. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 164-185.

17 "Circular núm. 6. Orden general de FJF num. 30i. FETJONS: *Ordenes de la Delegación Nacional del Frente de Juventudes*, 8, 19-2-44, 117-118.

18 "Tarea", circular del Frente de Juventudes de Balears, 2, octubre de 1945, 4.

19 "Circular núm. 16. Orden general de FJF núm. 33". FETJONS: *Ordenes de la Delegación Nacional del Frente de Juventudes*, 21, 19-5-44, 327-329.

20 El fundador d'esquadra tendria com a distintiu una fletxa daurada col·locada al braçolet, el fundador de falange tendria dues, etc. "Tarea" 2, octubre de 1945, 4. De fet, el cap d'esquadra portava una fletxa blanca a la camisa, el de Falange portava dues, etc.

21 "Oficio circular núm. 617", 26-4-45. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I,

22 "Instrucción técnica 35/1", 29-3-44. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 561.

23 "Oficio circular: núm.16 (11-3-49), 40 (2-6-49) i 38 (14-6-49) FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 580-585.

24 "Oficio circular núm. 58i, 19-9-49. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 586.

25 "Instrucción técnica 107/5", 5-11-45. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 508-509. De bell nou ens adonam de la importància que va tenir el model de les *Hitlerjugend* dins les FJF.

proselitisme. L'instructor havia d'aprofitar les proves dels concursos d'oficis -tallar llenya, llaurar, etc.- organitzades pel *Frente* per a realitzar activitats polítiques i de propaganda i captar nous afiliats, encara que sense anunciar aquestes jornades com a conferències o discursos.²⁶ Tota aquesta feina de proselitisme estava complementada per uns avantatges materials per als afiliats, com comprovarem més endavant.

En definitiva, hem observat com varen ser organitzades les FJF i la gran importància que tenien per a la Delegació Nacional. Consideram obligat descriure breument de quins mitjans materials varen disposar per a saber si estaven en consonància amb els ambiciosos objectius fins aquí descrits.

MITJANS MATERIALS

Fins al 1945 el *Frente de Juventudes* va haver de dependre principalment de col·lectes i donatius. Per una part, estava autoritzat a fer una col·lecta anual per a recaptar fons. Per altra, encara que depenia de la *Secretaria General del Movimiento*, no rebia fons per aquesta via, sinó una assignació de l'estat integrada, significativament, dins l'apartat d'*auxilio, subvención o subsidio*.²⁷ El Delegat Nacional del Frente, José A. Elola considerava que aquesta assignació era insuficient, i a una trobada amb els caps provincials del *Movimiento* volia fer-ho palès. Segons va escriure, el 1943 el *Frente* va rebre de l'estat 75 milions de pessetes. Però a continuació recordava que ja en temps de les OJ, amb el SEU encara no integrat i sense que l'enquadrament de nins i joves fos obligatori, el pressupost ascendia a 106 milions. La seva conclusió era que *la única solución posible del problema economico general tiene que venir desde las provincias... que tienen en todo momento que buscar en las aportaciones personales, por pequeñas, por modestas que sean*.²⁸ La réplica posterior d'un cap provincial és molt gràfica per a descriure l'abisme entre allò que es suposava que era *la obra predilecta del régimen* i la realitat: *Si la labor del Frente de Juventudes es útil...no podemos estar mendigando por las calles*. A la nostra illa, un inform del cap provincial del *Movimiento* qualificava de precària la situació de la Delegació provincial el gener de 1941, ja que *dispone tan solo de unos pocos funcionarios administrativos, con gratificaciones irrisorias... carece de consignación no ya para gastos de carácter general sino... para poder comprar...papel*.²⁹

Aquesta situació va canviar a partir de 1946, quan la Delegació Nacional ja va rebre una partida pròpia.³⁰ S'acabava així amb les anteriors col·lectes i donatius.³¹ Tot i això, els fons que el *Frente* rebia varen anar perdent valor any rera any en relació a la inflació. A més a més, va registrar-hi una creixent tendència a la burocratització i funcionarització.

²⁶ "Instrucción técnica 469/18, 6-3-48". . FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 608-609.

²⁷ Aquest apartat pertanyia al bloc d'obligacions generals de l'estat. Juan SáEZ MARÍN: *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de la postguerra (1937-1960)*, Madrid, 1988, 356-365..

²⁸ Elola va decidir, finalment, eliminar aquest apartat del seu discurs. Tal vegada va pensar que era massa atrevit queixar-se de manera tan evident. De tota manera, el problema econòmic va sorgir constantment a les rèpliques. Elola en va respondre una destacant, de manera gairebé patètica, *que todos los Jefes, en cada una de sus Provinciales, seguramente... han acudido a los diferentes industriales y comerciantes, que tienen más o menos dinero* (Esborrany de la conferència de J. A. Elola pronunciada al congrés de caps provincials de FETJONS. 1943. AGA. Secció Presidència. Caixa 130.)

²⁹ "Delegación Nacional de Provincias (DNP). Parte de enero de 1942. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 87.

³⁰ En un clar gest desfeixistitzador, va ser inclosa dins el pressupost del Ministeri d'Educació. Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 365-367.

³¹ De tota manera, encara a l'estiu de 1946, el *Frente* de les Balears va enviar als ajuntaments una convocatòria de campaments que insistia en què tenien l'obligació d'adjudicar-ne una subvenció. Arxiu de Binissalem.

Això va comportar un desequilibri creixent entre les retribucions a personal i les inversions en material, que mai no superaren el 10% de les despeses. D'aquesta manera, les instal·lacions i el material varen empitjorar progressivament.³²

En quant a les FJF, les centúries havien d'intentar autofinançar-se. Per una banda, els afiliats pagaven una quota, a més de fer aportacions econòmiques per a assistir a activitats, adquirir la uniformitat, etc.³³ Per altra, la Delegació Nacional enviava un fons exclusiu per a cada centúria.³⁴ A principis de 1948, el Delegat Nacional reconeixia que s'adonava de la manca de recursos de la majoria de delegacions provincials, per la qual cosa s'havien de fer reunions per a repartir els diners equitativament. Però això sí, *teniendo presente que la preferencia de actividades siempre corresponden (sic) a Falanges Juveniles de Franco*.³⁵

A aquest punt hem pogut constatar la prioritat dels afiliats respecte als enquadrats. Però, a més a més, ens hem adonat d'un aspecte que el doctor Sáez ja va tractar exhaustivament: la enorme distància entre els objectius pretesos i els mitjans amb què es comptava. Tendrem ocasió de comprovar més endavant com aquest fenomen també es va fer palès a nivell doctrinal. Passam a continuació a conèixer el mitjà pel qual es va vehicular aquesta doctrina: les activitats.

ACTIVITATS

Ja hem parlat abans de la centúria com a unitat autosuficient a les FJF. Des d'un principi la Delegació Nacional va insistir en què hi havia de realitzar les següents activitats pels seus propis mitjans: educació física, jocs i pràctiques, marxés i excursions, campaments volants o reduïts, formació doctrinal i elemental i altres activitats com competicions de dibuix i pintura, concursos de segells, botànica, redacció, etc. Totes les activitats eren puntuables -s'insistia en què *se tome en serio*- i es primava el col·lectiu sobre l'individu -les puntuacions a nivell individual només podien ser negatives-.

Cada centúria s'havia de reunir un hora baixa per setmana, després de la feina o l'escolar, per a preparar la seva activitat del diumenge, escoltar i reflexionar sobre la consigna, assajar cançons, etc. Només es considerava necessari que fos guiada en qüestions referents a moral i religió i sanitat. Respecte a les primeres, s'especificava que *la Centuria recibe todas las instrucciones y vigilancia necesarias del Asesor asignado a la provincia*³⁶ En aquesta mateixa circular també s'ordenava que totes les marxés anassin precedides per l'assistència a missa, *a la que se acudirà en formación*. Finalment, s'havia d'intentar enviar la menor cantidad de tropa posible a actes oficials. S'afegia que el delegat provincial *tiene la obligación de evitar que se utilice a los afiliados... para efectos fáciles de exhibición*, ja que el que es cercava era la seva formació interna.³⁷ En resum, per una banda es pretenia cercar

³² Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 378-385.

³³ Es volia així evitar caure en la proletarització del *Frente*. "Instrucción técnica 528/61", 3-5-48, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 443-449.

³⁴ "Instrucción técnica 434/53", 16-1-48, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 440-443.

³⁵ "Circular 78", 8-1-48, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 239.

³⁶ "Prólogo, normas generales y organización de las Falanges de Voluntarios. Tercera parte", 15-1-42, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, 352.

³⁷ Les desfilades de membres de FETJONS eren tan freqüents durant aquests anys, que el propi vicesecretari general va prohibir el 1944 que desfilassin unitats que no presentassin uniformitat absoluta i instrucció militar perfecta, a més de ser completes i tenir autorització del cap provincial. "Oficio circular n.º 91/2", 17-5-44, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 160-161.

una major varietat d'activitats i fugir de l'exés de les premilitars; per altra es prenen precaucions per a evitar conflictes amb l'església.

Els campaments constituïen l'activitat m'es emblemàtica del *Frente de Juventudes*. ... És molt significativa la seva definició en els manuals editats aquells anys: *son... auténticas 'ciudades de lona', que funcionan en régimen íntegramente falangista... no son más que un anticipo de lo que queremos que llegue a ser el pueblo, la ciudad, la nación futura*.³⁸ Als campaments s'adquiria el autèntico 'modo de ser' falangista, i los camaradas se alejan del mal ambiente de la ciudad o de algunos Centros y de influencias extrañas.³⁹ Hi podien ser permanents o volants -itinerants-. Els flechas solien assistir als primers, i els cadetes i guías als segons. Veiem l'horari d'un campament permanent realitzat a Santa Ponça l'estiu de 1948.⁴⁰ Al matí: diana, missa (voluntària), hissada de banderes -amb oració i consigna-, berenar, revista de tendes i relleu de serveis (guàrdies, etc.) i activitats esportives o d'aire lliure, bany. Després de dinar i reposar es passava a les cançons, xerrades i activitats culturals. Posteriorment: berenar, esports, dutxa, consigna religiosa, arriada de banderes (amb ordre del dia, oració i ofrena als caiguts), sopar i foc de campament.

La dinàmica dels campaments volants era molt diferent, ja que venia marcada pels trajectes que s'havien de recórrer. Però la intencionalitat era la mateixa: viure la doctrina falangista a través de l'activitat. Així, cada dia s'impartia una consigna, s'orava i es realitzaven multitud de feines en equip -cuinar, muntar i desmuntar el campament, etc.-. Cada jornada estava dedicada a un tema. Alguns exemples són: el *Día de España (Creemos en la suprema realidad de España)*, *Día de la Revolución (Por la Patria, el Pan y la Justicia)*, *Día de la Hispanidad (Uniremos los cachorros sueltos del viejo león español)*, *Día de los Caídos (Por encima de nuestra razón, está la razón de los muertos)*.⁴¹ Per altra banda, s'havia de dur una tasca de proselitisme per tots els pobles pels què es passàs. Així també augmentava l'amor per Espanya, ja que es conceixia millor. A més a més, es potenciava el pas per llocs d'especial significació pel nou règim, com escenaris de batalles de la Guerra Civil.⁴²

A un informe que presentà a Franco l'octubre de 1942, el Delegat Nacional del *Frente* destacava que, malgrat les mancances de mitjans humans i materials -abans destacades-, aquell estiu s'havien realitzat a tot l'estat 92 campaments.⁴³ I a finals de 1943 la Delegació Nacional va ordenar que, per a poder ingressar al *Movimiento*, els afiliats haguessin assistit com a mínim a dos campaments.⁴⁴ Tot això ens demostra la gran importància que se'ls hi donava, ja que -com hem vist- se'ls considerava una mena de

38 Roberto CUÑAT: *Manual de campamentos*, Madrid, 1948, 17.

39 "Tarea", I, setembre de 1945, 5. S'hi afegia que, amb aquest modo de ser, els afiliats deixaven astorats a las personas mayores formadas en otro ambiente; en el de la España decadente.

40 Revista *Normas. Boletín de la Sección de Enseñanza del Frente de Juventudes*, Palma, 10, juny de 1948, 2-3.

Cal tenir present que la Delegació Nacional establia un horari-típus, que s'aplicava -amb lleugeres modificacions- a totes les províncies.

41 Els altres dies eren el de l'espanyol, del treball, de Falange, de les joventuts, de l'apostolat falangista, de la veritat (*Al comunismo sólo se le vence con el nacional sindicalismo*), del Caudillo, de la milícia, del dolor, de la disciplina, de l'amor, del sacrifici i del ressorgiment. "Oficio circular n.º 279/2", 6-7-49. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 683-690.

42 *Tarea*, I, setembre de 1945, 4.

43 37 n'eren de Secció Femenina. Hi assistiren 70.947 acampats (14.980 acampades, 11.396 aprenents). Juan SáEZ MARÍN: *El Frente de Juventudes*, 128.

44 "Oficio circular núm. 217/1943. Orden general 25/1943 de les FJF", 24-11-43. AGA. Secció Cultural. Caixa 1592.

santuaris del falangisme.⁴⁵ Per tant, l'ambient havia de ser-ne de milícia i disciplina, amb un alt grau de camaraderia i vida sana i alegre. L'organització també havia de ser exemplar. Però de bell nou s'insistia en què això no equivalia a què els afiliats fossin soldats, ni el campament fos un quarter. En definitiva, es volia fugir dels excessos del passat. Els manuals, per exemple, propugnaven el respecte a la personalitat de l'al·lot i prohibien que els caps tenguessin ordenances personals. També s'hi prohibia distribuir el menjar per cues i es limitaven les formacions generals al mínim necessari.⁴⁶ Consultant aquests manuals ens adonam que es va fer un gran esforç en la millora de la qualitat de les activitats. Per exemple, s'imitaren moltes tècniques que havia desenrotllat l'escoltisme.

Els enquadrats també podien assistir a campaments,⁴⁷ però en torns diferents als dels afiliats. Així, l'estiu de 1945 es realitzaren tres torns diferents al campament Fray Junípero Serra de Santa Ponça, amb assistència de 700 acampats.⁴⁸ Als dos primers torns assistien enquadrats dels centres d'ensenyament i treball respectivament, al tercer hi anaven *flechas*. Encara que l'horari era molt similar, les activitats del campament de les FJF revestien major duresa i les consignes eren molt més ambicioses. Altre tipus d'activitats comú a afiliats i enquadrats era l'esportiu.⁴⁹ De fet, aquest va ser un dels camps en què el Frente va adquirir major rellevància a la nostra illa. El 1948, per exemple, més de 2.000 enquadrats i afiliats de les Balears participaven a campionats esportius.⁵⁰ N'hi havia quatre grans grups: FJF, centres escolars, centres de treball i delegacions locals. Segons *Tarea, como es lógico, la mayor intensidad de competiciones se señala en el Grupo de las Falanges Juveniles de Franco*, on s'hi podia triar entre 15 especialitats diferents. Als altres grups n'hi havia aproximadament una desena d'opcions.⁵¹ Els grups més destacats competien posteriorment amb altres de la resta de l'estat. Algunes centúries, com la *General Barceló* -de Palma-, varen aconseguir una merescuda fama per la seva constant participació a campionats estatals.⁵²

Als centres de treball i especialment a escoles i instituts, els enquadrats, de la mateixa manera que els afiliats, realitzaven treballs -periòdics-murals, articles, ...- sobre aspectes polítics i religiosos, formaven cors, construïen betlems, etc., que solien presentar a concursos organitzats pel *Frente*. Generalment aquestes activitats tenien a veure amb alguna de les commemoracions que hi celebrava anualment: el 9 de febrer -dia dels Caiguts de la Joventut-, 1 d'abril -festa de la Victòria i Dia de la Cançó-, 30 de maig -Sant Ferran, Dia de la Joventut-, 18 de juliol -Dia del Valor-, 1 d'octubre -Dia del Caudillo-, 29 d'octubre -Dia de la Fe-, 20 de novembre -Dia del Dolor- i 8 de desembre -Dia de la Mare.⁵³

⁴⁵ De fet, es tenia com a missió ganar para España y la Falange la voluntad y el ánimo de los que asisten a este crisol de caballeros españoles que es un Campamento. Roberto CUÑAT: *Manual de campamentos*, Madrid, 1945, 224.

⁴⁶ Manuals de campaments editats el 1943, 1945 i 1948. Citats per Manuel PARRA CELAYA: *La pedagogía del Frente de Juventudes (1940-1977)*, (tesi doctoral no publicada), Barcelona, 1990, 433.

⁴⁷ *Tarea*, 3, novembre de 1945, 5-8.

⁴⁸ Aquesta xifra era l'habitual. Així, dels 1.300 joves que varen participar en campaments l'estiu de 1948, 730 ho feren al campament de Santa Ponça. *Normas*, 11, octubre-novembre de 1948, 5.

Generalment, els campaments permanents es realitzaven a l'estiu, però també hi havia torns a l'hivern per a les joventuts rurals. *Tarea*, 3, novembre de 1945, 11.

⁴⁹ Recordem que, com s'indica al decret de 29 d'abril de 1944, una de les missions del *Frente de Juventudes* era, a través de la seva assessoria d'educació física, que hi arribàs a tots els nins i joves.

⁵⁰ *Tarea*, 11, febrer de 1948, 4.

⁵¹ Al grup d'afiliats les opcions eren: futbol, bàsquet, handbol, esgrima, cross, marxa, boxa, volei, ciclisme, natació, pilota, tennis, tir, vela i rem. Al d'escolars s'hi practicaven les tres primeres, gimnàstica educativa, escacs, tennis taula, atletisme i tracció de corda. *Tarea*, 10, gener de 1948, 6.

⁵² *Tarea*, 12, març de 1948, 6.

⁵³ *Tarea*, 3, novembre de 1945, 7.

Ens adonam de com la majoria de festivitats estan relacionades amb el falangisme o la Guerra Civil. Com veurem, tot i que la Delegació Nacional va centrar-se en els afiliats, queda clar que va potenciar -en la mesura de les seves possibilitats- la transmissió de la seva doctrina a tots els enquadrats.

Fins ara hem descrit activitats comuns a enquadrats i afiliats. Però els afiliats també en realitzaven amb caràcter exclusiu. Per una banda, aquelles que podríem anomenar solidàries. Així, molts afiliats participaren en tasques de repoblació forestal, reconstrucció de pobles, ajuda a l'agricultura, etc.⁵⁴ També col·laboraren en les campanyes contra l'analfabetisme que va promoure la Delegació Nacional.⁵⁵ A Balears va destacar a finals de la dècada la Delegació local de Son Servera, amb la creació d'escoles en què els afiliats hi ajudaven.⁵⁶ Per altra banda, els afiliats participaven en diades i actes commemoratius de fets rellevants per al falangisme o per al règim. A la nostra illa cada any es celebrava a Porto Cristo l'expulsió de les tropes del capità Bayo el 4 de setembre de 1936. A més d'unitats militars, sempre hi eren presents militants de FETJONS i afiliats de les FJF. El 1949, per exemple, tres centúries que realitzaven campaments volants hi acudiren i, d'acord amb les instruccions de la Delegació Nacional, instal·laren -després de la missa i els honors militars- un monolit commemoratiu. El setmanari *Arriba* destacava que *con estos actos actos el Frente de Juventudes conmemoró el aniversario de la expulsión de los rojos... y con sus desfiles y canciones pusieron una nota juvenil y simpática a las fiestas de Porto Cristo*.⁵⁷

Aquest comentari resumeix a la perfecció el que significaven les FJF per al règim. Eren un element coreogràfic de gran utilitat per a les celebracions, diades, etc. Ja hem observat com la Delegació Nacional va insistir des del principi en què no s'hi havia d'abusar. Així, l'assessoria nacional de premilitar determinava que l'única finalitat de l'educació premilitar era, per als *flechas*, inculcar nocions elementals de patriotisme, moral i disciplina conscient. Calia despertar la curiositat dels nins i realitzar constants competicions. Les lliçons teòriques serien: educació moral (narració de gestes espanyoles, la bandera, la disciplina, etc.), orientació i coneixement del terreny, transmissions i salutacions a l'exèrcit i al Partit. La instrucció s'havia de fer sense armes i mai dedicar-hi sessions completes. De fet, calia donar un fort impuls als jocs d'utilitat premilitar.⁵⁸ Però circulars com l'emesa el setembre de 1948 ens confirmen que l'abús en els aspectes militars externs va continuar. En ella s'informava que, per a participar en actes públics -concentracions o desfilades-, era imprescindible l'autorització expressa del *mando nacional*.⁵⁹ Conèixer quina era la doctrina que rebien els afiliats ens ajudarà a sospesar situacions com aquesta.

ASPECTES IDEOLÒGICS

El codi del militant de FETJONS s'inicia afirmant que *la Falange es una orden de caballeros, militar, política y religiosa, y sus tres votos son: de obediencia, de patriotismo*

⁵⁴ A tall d'exemple, el delegat nacional va ordenar que els delegats provincials demanassin voluntàriament als afiliats de FJF la seva ajuda per a combatre una plaga d'escarabats de la patata. "Ofici circular 123" datat el 17-6-43 AGA. Secció Cultura. Caixa 1592.

⁵⁵ "Circular 106", 12-1-49. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 260-261.

⁵⁶ *Tarea*, març de 1949, 5.

⁵⁷ *Arriba*, Manacor, 585, 10-9-49.

⁵⁸ "Instrucción técnica 129/9", 14-2-46. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 747-749.

⁵⁹ "Circular 98", 24-9-48. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 257-258.

y de espíritu de sacrificio.⁶⁰ Aquests valors, com és obvi, varen ser plenament presents a la instrucció que rebien les FJF. El *Manual del Jefe de Centuria* n'és un bon exemple. Hi contè els juraments que havien de fer els falangistes voluntaris, que insisteixen en el servei a Falange, la revolució i el *Caudillo*.⁶¹ També hi trobam les consignes que havien de seguir, que passam a veure de manera resumida: Ten fe en Dios; Sirve a tu Patria; Sigue al Caudillo con espíritu falangista; Honra la memoria de José Antonio; Tu mayor orgullo será el de ser español y el de ser falangista; La vida es milicia; Ten disciplina; Vencerás con el ejemplo de tu conducta; Renuncia a la vida cómoda; Ser nacionalista significa romper con todos los sistemas políticos que arruinaron tu Patria y entregarte a la Falange para la gran tarea de reconstrucción nacional; Eres de Falange. Eres un soldado. Desde ahora tienes que ser también apóstol como JOSÉ ANTONIO. Conquista a los mejores; Formas en la Cruzada de españoles de la Orden de JOSÉ ANTONIO. Serás inasequible al desaliento. Rechaza la murmuración. Renuncia al descanso ocioso... A *LOS NOBLES DE CAMISA AZUL, POR PREMIO DADLES SERVICIO*.⁶²

Ens hem adonat del pes dels valors religiosos i patriòics i de la insistència en el servei i sacrifici del jove, a més de la captació. Aquesta serà la constant de les normes i consignes dirigides als afiliats. Anem a confirmar-ho consultant les *normas morales del camarada de las Falanges Juveniles de Franco*. Inicialment s'hi detallaven deures amb Déu: amor a Déu, coneixement i vivència de la seva Paraula, acceptació de les decisions doctrinals de l'església i interpretació catòlica de la vida *-la verdadera, y además, históricamente la española*. A continuació trobam els deures amb la Pàtria, Espanya: manteniment de la unitat (territorial i de classe), contribució al seu enfortiment -el seu interès està per damunt de tot-, servei a través de Falange i respecte a la llei. Seguidament s'informa dels deures amb Falange: obeir els caps; ser catòlic exemplar, espanyol insuperable i apassionat per la justícia social; practicar les virtuts del monge i el soldat; millorar intel·ligència i voluntat diàriament; tenir esperit de milícia, puntualitat, alegria, fe en Falange i Espanya; viure en germanor i practicar l'apostolat. Cal afegir-hi tretze deures amb els altres i catorze amb un mateix.⁶³ Però això no era tot. Encara calia complir amb vint-i-dues obligacions centrades en l'aspecte extern, per exemple dur l'uniform amb orgull, prestigi, correcció i gallardia. Es tractava, en paraules del mateix Franco, de *ser viriles y heroicos en el exterior y virtuosos en el interior*.⁶⁴

⁶⁰ DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Jefe de Centuria de las Falanges de Voluntarios*, Madrid, 1942, 22-23.

⁶¹ El text és: ¿Juráis por Dios y por España, por la eterna presencia de JOSÉ ANTONIO, vivir y morir en la sagrada camaradería de la Falange?; ¿Juráis luchar por la Unidad, la Grandeza y la Libertad de España; por la Revolución Nacionalsindicalista, por el Imperio de la Camisa Azul, del yugo y de las flechas?; ¿Juráis hacer de vuestra vida milicia; de vuestra carne y de vuestra sangre carne y sangre de soldados de España para marchar a la voz del Caudillo por el Imperio hacia Dios? Si así lo hicierais, Dios y la Patria os lo premien. Y si no, os lo demanden. DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Jefe de Centuria de las Falanges de Voluntarios*, 6.

⁶² DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Jefe de Centuria de las Falanges de Voluntarios*, 5.

⁶³ Els primers potenciaven la justícia, generositat, abnegació, convèncer amb la paraula -imposant en darrer extrem: *la violencia sólo la emplearás cuando se ofenda a la justicia o a la Patria-*, sinceritat, dignitat i humilitat. Els segons insistien en aspectes similars: la virtut, milícia, dignitat, honor, etc., amb frases com *la más sublime libertad es aquella a la que se renuncia voluntariamente en aras de un gran ideal*. Es pot consultar la redacció completa de totes aquestes normes a José Luis ALCOCER: *Radiografía de un fraude. Notas para una historia del Frente de Juventudes*. Barcelona, 1978, 211-219.

⁶⁴ Frase pronunciada per Franco a un discurs dirigit a membres del Frente de Juventudes. Fernando DIAZ PLAJA: *La posguerra española en sus documentos*. Barcelona, 1970.

Aquesta muntanya de deures i obligacions -sense cap dret- era encara més alta per al cap de centúria: el primero en el deber, el más esforzado, el más impetuoso y ardiente. El primero en el servicio y en el sacrificio y el último en el descanso. DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Jefe de Centuria de las Falanges de Voluntarios*, 7.

Hem pogut adonar-nos que a les FJF el catolicisme hi jugava un paper fonamental. Així, tant a nivell estatal com provincial s'hi va crear una assessoria religiosa. L'assessoria nacional, dirigida des del principi pel Bisbe de Madrid-Alcalà, tenia al seu càrrec la direcció d'actes religiosos a les festivitats del *Frente*, havia d'organitzar els exercicis espirituals anualment i vigilar per la correcció en la uniformitat, les publicacions, biblioteques, etc.⁶⁵ També va editar un reglament per als capellans provincials del *Frente de Juventudes*. Havien de ser nomenats pel prelat, després d'una audiència amb el delegat provincial. Eren algunes de les seves tasques: impartir formació religiosa a les unitats i revisar les seves biblioteques per tal de retirar llibres poc adequats. Havien d'assegurar-se que la religió impregnàs les activitats: cants i himnes religiosos, temes religiosos a les obres de teatre, consignes als periòdics de les centúries, etc. També calia que cuidassin de la formació religiosa dels caps per a assegurar-ne la transmissió als afiliats. Havien de *tender a impregnar de esencias sobrenaturales toda la vida campamental*, impartir classes de religió, dirigir-hi les oracions col·lectives i fomentar l'oració per unitats -pregar el *Rosario por tiendas-*, però sense coacció. A més a més, era funció seva censurar els escrits, lectures, periòdics dels acampats i el programa del foc de campament, proposar visites a qualque santuari o monestir, etc.⁶⁶ El *Manual del Acampado* ens demostra, ja el 1943, les estranyes combinacions doctrinals a què conduïa aquesta cohabitació doctrinal entre falangisme i clergat. Si a una pàgina es declarava que *alegremente, poéticamente, guardamos con Franco y por España la verticalidad tensa de nuestros fusiles y de nuestras bayonetas*, poques pàgines després s'havia de consignar la bona obra que es feia diàriament.

L'adoctrinament religiós no només havia de ser propi dels capellans. Per exemple, per a ser cap de centúria es considerava imprescindible tenir fermes conviccions catòliques i, el que és més significatiu, saber explicar el desig de col·laboració de Falange amb l'església.⁶⁷ I els exercicis espirituals no només havien de ser realitzats pels afiliats. L'assessoria nacional de religió i moral ja va instar el 1944 a què totes les jerarquies nacionals i provincials del *Frente* practicassin exercicis espirituals cada any, en règim d'internat i com a mínim durant tres dies.⁶⁸ Els resultats ens confirmen l'efectivitat d'aquestes disposicions. Entre 1942 i 1948 l'assessoria nacional havia organitzat 1.311 tandes d'exercicis espirituals a tot l'estat. I entre 1946 i 1948 més de mil afiliats havien manifestat la seva vocació per al sacerdoci.⁶⁹

El prevere Mariano de Oleza va ser, a finals de la dècada el capellà provincial del *Frente* a les Balears.⁷⁰ Sens dubte hi va tenir molt presents les indicacions de l'assessoria

⁶⁵ "Reglamento de la Asesoría Nacional de Religión y Moral", 27-12-46, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 645-647.

⁶⁶ "Instrucción técnica 265/5", 20-12-46, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 649-656.

El programa de formació religiosa que havien de rebre els *flechas* era: Catecisme explicat; normes de litúrgia; història sagrada i vida de Crist; saluts, postures i moviments litúrgics; aprendre a ajudar a Missa i cant litúrgic. El capellà havia de potenciar les pràctiques de devoció i cuidar que a l'ambient *nada aparezca... que desdiga del espiritualismo cristiano... Cultivemos en ellos el sentido de conquista espiritual*. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 643.

⁶⁷ DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Acampado*, Madrid, 1943, 85 i 31.

⁶⁸ "Orden circular 69/1", 15-3-44, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 642.

⁶⁹ FRENTE DE JUVENTUDES: *Frente de Juventudes*, Madrid, 1949, sense paginar.

⁷⁰ Fins febrer de 1948 ho va ser el prevere Sebastià Gayà. El Pare De Oleza és recordat per alumnes i alguns oficials instructors com a un fervent seguidor del règim i de la doctrina falangista. A *Tarea* (11, febrer de 1948, 8) reflexionava sobre el que era un afiliat: *Ocupas un puesto que te impide ser un algo ecléctico de medias tintas, una especie de amalgama curiosísima de santo e hipocritón; eres un retoño de una España Imperial con una tradición profundamente católica... Sé que tienes ansias de eternidad... puedes alcanzar la santidad... No debes de acudir a los ejercicios*. Com veurem més endavant, pocs sacerdots

nacional, com es pot observar a una marxa realitzada per la centúria *Héroes de Manacor*. A les 7.30 els afiliats es trobaren a la Delegació Provincial i assistiren a missa. Després partiren cap a l'ermita de Bonany i, una vegada arribaren, varen entonar una salve en acció de gràcies. L'horabaixa, després d'assajar cançons i marxés, el pvre. de Oleza va explicar la consigna del dia. I, abans de partir, es va cantar una altra salve per a despedir la Verge.⁷¹ S'havien realitzat, en una activitat d'un dia, quatre activitats religioses.

En quant als valors de caire militar, ja hem comentat abans que la Delegació Nacional insistia en què eren més aviat de tipus moral, no merament formals. En un discurs dirigit als secretaris provincials del Frente, el Delegat Nacional limitava les formacions en línia a les necessàries: breves y sin reiteración de variaciones, tan inútiles como cansinas.⁷² Però... es pot demanar limitar els aspectes militars, quan a textos com el *Manual del cadete*, s'afirmava que *el Frente de Juventudes... desea militarmente prepararlos para que constituyan el ejército imperial del mañana?*⁷³ No s'ha d'oblidar que el règim havia aconseguit la seva legitimitat per les armes. Això provocava que, davant un entorn difícil, els dirigents llençassin missatges que translluïen l'enyorança de la violència d'èpoques passades. Així, en un discurs, José Antonio Girón -ministre de treball- es dirigia a les FJJ afirmant: *Vosotros sois soldados... vuestra vida es milicia... en todos los frentes... afirmamos en la Falange que debéis educaros desde ahora en la pelea.*⁷⁴ Per altra banda, el descrèdit de FETJONS era cada vegada major i l'activitat dels afiliats únicament es reduïa a celebracions i aniversaris, amb la qual cosa era lògic que s'hi potenciassin els aspectes formals. Per exemple, la revista *Tarea* recordava el 1945 que l'afiliat considerarà un honor usar el uniforme y emplear el saludo brazo en alto para todos los camaradas... Ser soldado de la empresa de España, y no conociendo el desánimo ni el miedo, volver otra vez a caminar por las rutas imperiales de nuestra Patria más grande y justa.⁷⁵ La menció al desànim i la por en un any com 1945 no és casual.

Finalment, els afiliats rebien un adoctrinament polític, que podem sintetitzar en tres punts. Primer, varen beure del falangisme originari, amb un fort pes dels aspectes econòmics i socials. Segon, se'ls va prometre el protagonisme a l'hora de dur a terme la revolució que faria possible que s'aconegués aquesta doctrina. Tercer, varen rebre missatges dictats per les circumstàncies i que moltes vegades anaven en contradicció amb els dos primers punts. Ho constatarem a continuació.

El falangisme originari, que es concretava en l'absoluta mitificació de José Antonio, és constant a textos i consignes. Com indiquen els falangistes Izquierdo i Blanco, *en las Falanges Juveniles de Franco se... conoció una Falange Española íntegra, joven, fervorosa y entusiasta.*⁷⁶ De fet, en paraules dels mateixos autors, s'hi pretenia crear un home nou.

ostentaren obertament la doctrina falangista. No volem extrapolar aquestes declaracions al conjunt del clergat, sinó mostrar-les com a exemple dels equívocs i estranys missatges enviats als afiliats des de diferents sectors amb l'objectiu d'enaltir-los.

⁷¹ *Tarea*, 12, març de 1948, 6.

⁷² Continuava: *No volvamos al juego de los soldaditos, de los batallones infantiles, desterrados felizmente de nuestro Frente de Juventudes. Nuestra misión no es preparar soldados. Es hacer hombres, españoles auténticos.* Revista *Juventud*, 130, 11-5-46, 1 (editada a Madrid).

⁷³ FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Cadete*. Barcelona. Citat per Manuel PARRA CELAYA: *La pedagogía del Frente de Juventudes (1940-1977)*, 187.

⁷⁴ Girón concretava: *sois... Soldados de Cristo en lo religioso, soldados de España en el ejército, soldados de Franco en la Patria, soldados de la Revolución en lo social, que todo esto es ser soldados de la Falange.* *Juventud*, 116, 2-2-46, 1.

⁷⁵ *Tarea*, 1, setembre de 1945, 8

⁷⁶ Antonio IZQUIERDO, Juan BLANCO: *Elegía por la generación perdida*, 7 i 23.

Un bon exemple el tenim en el manual de caps de centúria. Hi apareixen els 26 punts doctrinals de FETJONS, però s'hi afegeix el vint-i-setè punt, que pertanyia als punts doctrinals de FETJONS abans de la Unificació.⁷⁷ Aquesta nostàlgia per aquell passat suposadament gloriós del falangisme sempre hi va ser present. A finals de la dècada, per exemple, el Secretari General del *Movimiento* proclamava *los laureles de aquellas primeras centurias falangistas. Adelantados de la libertad de España... abrieron paso a esta generación vigorosa... a la que corresponde dar continuidad el Frente de Juventudes*.⁷⁸ A *Juventud*, setmanari del *Frente* a nivell estatal, es va defensar insistentment que els postulats inicials de Falange havien de mantenir-se inalterables.⁷⁹ Feim servir com a exemple un article de principis de 1946: *Si alguno imaginaba que el Frente de Juventudes era susceptible de variaciones... está completamente equivocado. El Mando Nacional mantiene las mismas posiciones de siempre y asiste imperturbable a toda mudanza o evolución. Arrancamos de unos postulados con eterna vigencia y ni queremos ni tenemos el deseo de introducir reformas en nuestra ideología*.⁸⁰ Aquesta preocupació pel purisme doctrinal †és confirmada amb la creació d'un servei provincial de formació política.⁸¹ D'aquesta manera, un assessor havia d'impartir-la als afiliats i fer-los entendre que era el que calia que pensassin. Encara que, com anam a veure, ells eren teòricament els protagonistes a nivell polític.

Ens basarem en *Tarea* per a exemplificar les promeses de protagonisme juvenil i les seves contradiccions. A un article aparegut al número de març de 1948, després de manifestar la repugnància que sentien els que portaven camisa blava en veure una societat bruta i on el dèbil era aplastat pel fort, l'autor afirmava que *cada minuto, cada segundo que pasa sin que España sea dirigida por nosotros, y sólo por nosotros, es un peso sobre nuestras conciencias*.⁸² Uns mesos més tard, el cap de la secció de centres d'ensenyament, Antoni Ramis, hi argumentava que *una revolución exige más acción, que pensamiento... es por lo que, casi siempre, la revolución es obra de la juventud*. Finalment, l'autor recordava als joves el deute que eternament arrossegarien: *es de vosotros, de donde ha de salir el fruto, que har- germinar el sacrificio de los que cayeron para bien de España*.⁸³ A la pàgina següent es publicava el pregó a la joventut en el dia del seu patró, Sant Ferran. Acabava afirmant-ne que la joventut de Espaa, en su continuo luchar, promete a su Santo Patrono... no parar hasta lograr para Espaa la revolución.⁸⁴

Sembla que podríem concloure que, amb tantes cridades al protagonisme juvenil, *Tarea* presentava una línia coherent en aquest aspecte. Però, tres pàgines després del pregó que acabam de descriure, trobam la consigna *Creer es esperar. Luchar es triunfar*. En ella es commina al jove a què *dentro de unos años, cuando tu formación haya concluído... será*

⁷⁷ DELEGACION NACIONAL DEL FRENTE DE JUVENTUDES: *Manual del Jefe de Centuria de las Falanges de Voluntarios*, 7.

⁷⁸ *Tarea*, març de 1949, 1-2.

⁷⁹ Encara que, com veurem més endavant, les circumstàncies externes varen provocar que en alguns moments aquest missatge fos gairebé oblidat i es potenciassin altres, com el del caudillatge de Franco.

⁸⁰ *Juventud*, 114, 19-1-46, 2.

⁸¹ S'hi justificava així: Las circunstancias actuales de España y aun del Mundo, exigen cada día una mayor capacidad política de la juventud que le permita abordarlas sin errores ni desviaciones que atenten a la más pura esencia de la ortodoxia falangista. "Circular 65", 9-5-47, FETJONS: Compendio legislativo del Frente de Juventudes, I, 232-233.

⁸² *Tarea*, 12, març de 1948, 6. Significativament, al número anterior (p. 6) l'afiliat era descrit com a un *caballero andante*.

⁸³ *Tarea*, 14, maig-juny de 1948, 6.

⁸⁴ Continuava ... *que dé a todos los hombres, por el hecho de serlos (sic), ... una vida digna y libre a las órdenes del Caudillo Franco, religioso y soldado, para que toda España sea una estrofa en el canto universal de la gloria de Cristo*.

ocasión de pensar en problemas que, hoy por hoy, no te incumben. Entonces, como ahora, el Mando sabrá dar las voces oportunas. De fet, si múltiples eren les crides al lideratge i a la revolució, múltiples eren també les crides a la disciplina i la sumissió. A *Mandos*, revista que el *Frente* enviava als seus dirigents i a mestres, es recordava a principis de 1947 la consigna *Obedeced, obedeced siempre*. S'hi explicava que en una ascendente escala jeràrquica se resigna gozosamente nuestra voluntad en la de los superiores. El model a seguir era el del Delegat Nacional, con su conducta ejemplar de adhesión y lealtad al Caudillo.⁸⁵

No oblidem que el propi Elola sempre va veure els joves des d'una òptica paternalista, tot i que en alguns discursos exaltàs el protagonisme juvenil. El 1943, per exemple, com a un metge que vetlla pel que té tendència a caure malalt, descartava els perills d'una *contaminación* dins les FJF, ja que *estos peligros ya están previstos y las medidas previsoras reducen al mínimo las posibilidades de que pueda producirse contagio*.⁸⁶ Elola es demanava, en referència a les reticències entre les classes acomodades a afiliar els seus fills, *¿O es que quieren que hagamos el milagro de montar inopinadamente un dique contra una torrontera (sic) desatada?*⁸⁷ Ja a finals de 1946 el Delegat Nacional comentava, a una reunió de caps, que la difícil situació d'Espanya era aprofitada pels seus adversaris com a element propagandístic. I allò realment perillós d'aquesta propaganda era que estava dirigida a la joventut, *explotando el desconocimiento que tiene de las raíces de estos problemas, y sus reacciones ingenuas y apasionadas*.⁸⁸

Hem intentat, en definitiva, ordenar i sintetitzar una ideologia que José Luis Alcocer, antic afiliat, defineix com a confusió convertida en impuls.⁸⁹ El pedagog Manuel Parra ens confirma que durant aquella dècada no hi va haver cap pla general que donàs coherència a tot aquest entramat de valors.⁹⁰ De fet, com veurem a continuació, molts dels valors o actituds inculcats als afiliats varen estar directament dictats pel difícil entorn circumdant. Per tant, intentarem primer descriure quin va ser l'entorn en què naixien les FJF, és a dir el bieni 1942-43. A continuació relatarem, a grans trets, els canvis que es varen viure fins al final de la dècada i com varen influir en l'organització, activitats i doctrina dels afiliats.

ENTORN

Per a ser admés socialment, el *Frente* havia d'aconseguir guanyar una legitimació que FETJONS, com veurem, no li podia oferir. És per això que, des de la seva fundació, va tenir molt present església i exèrcit a la seva estructura, a través de sengles assessories i de la presència de capellans i militars al seu si. Tanmateix, com anam a veure, això no va ser suficient per a què poguem parlar d'una col·laboració exemplar.

⁸⁵ Cal tenir present que José A. Elola s'havia enfrontat amb els seuistes, que precisament proclamaven el purisme falangista i el protagonisme juvenil. Elola afirmava estar-hi d'acord, però el que de fet perseguia era l'adhesió incondicional de la joventut a Franco. Com a resultat d'aquestes divergències, Carlos Mª Rodríguez de Valcárcel -cap nacional del SEU- va ser destituït l'octubre de 1946. Miguel Angel RUIZ CARNICER: *El Sindicato Español Universitario (SEU), 1939-1965*. Madrid, 1996, 185.

⁸⁶ Encara que finalment va decidir no llegir-ho. Conferència de J. A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 9.

⁸⁷ Conferència de J.A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 8.

⁸⁸ *Juventud*, 160, 5-12-46, 3.

⁸⁹ Hi afegeix que era una trajectoria vital que *nos animaba y nos hacía vivir*. José Luis ALCOCER: *Radiografía de un fraude. Notas para una historia del Frente de Juventudes*, 120.

⁹⁰ Finalment, entre 1951 i 1952 es va redactar un pla de formació per a les FJF, però no va ser aprovat fins el 1954, quan -paradoxalment- les FJF començaven a perdre impuls. Manuel PARRA CELAYA: *La pedagogía del Frente de Juventudes (1940-1977)*, 192.

Les difícils relacions entre un ampli sector de l'exèrcit i FETJONS estaven a l'ordre del dia. A un inform que el llavors capità de fragata, Carrero Blanco, va presentar a Franco el maig de 1942, considerava que l'exèrcit estava *totalmente divorciado* del Partit, vist com a antipàtic pel seu lèxic autoritari, amb un *tuteo inconveniente... y un signo general de matonería...en individuos que ni por su capacidad, antecedentes y conducta inspiran la menor consideración*.⁹¹ Tot i la parcialitat del seu autor, l'informe ens confirma un malestar entre militars i Partit, per altra banda perfectament demostrat a nivell historiogràfic. La majoria dels alts caps de l'exèrcit no s'hi refiava. Així, a nivell juvenil, no consideram casual que a l'estructura del Frente s'inclogués una assessoria de premilitar i que el nomenament de l'assessor central es fes d'acord amb l'exèrcit. De la mateixa manera, va ser sens dubte molt oportú el nomenament com a secretari nacional del comandant Alfonso Pérez-Viñeta. El que volem destacar és que en tot moment es va fugir de la imatge del Frente com a autèntic front juvenil al servei d'un Partit i a la conquesta de l'estat.⁹² I, sens dubte, la presència de caps militars madurs a l'organigrama del Frente estava en aquesta línia. El cas de la nostra illa és paradigmàtic. Tots els caps provincials de les OJ varen ser militars. El darrer va ser el comandant d'artilleria José F. Isasi González, nomenat el maig de 1940. L'octubre de 1941 hi va renunciar, i el juny de 1943 va ser nomenat el capità d'infanteria Fulgencio Coll de San Simón, que llavors tenia trenta-sis anys.⁹³

En quant a l'església, no posava en dubte la catolicitat de Falange, sinó la seva voluntat d'estatalitzar, a través del Partit, les institucions socials més decisives.⁹⁴ És a dir, l'església volia que parcel·les com els sindicats, l'associacionisme i l'escola no fossin absorbides per FETJONS. Òbviament, el Frente de Juventudes, enquadrador teòric de tots els joves, no podia oferir-li massa confiança. A les Balears, molts centres privats regentats per ordres religioses varen posar-hi molts obstacles. A un inform d'abril de 1942, la *Jefatura Provincial del Movimiento* insistia -ja ho havia fet a molts informes anteriors- en que *el principal enemigo de la buena marcha y unidad del Frente de Juventudes son los Colegios de Enseñanza privada especialmente los de carácter religiosos*. Recordem que la Delegació Nacional havia descarregat sobre els directors dels centres l'obligació de garantir que s'impartien les assignatures d'educació física, política i premilitar, fins que s'hi assignàs un instructor. Ja hem constatat que la manca de mitjans va impedir-ho. A més a més, el falangisme mai no va ser capaç ni tan sols d'esbossar un projecte educatiu diferent a l'existent.⁹⁵ La Delegació Nacional del Frente va intentar superar aquestes mancances amb la publicació de la revista *Mandos*, que contenia les lliçons a impartir. A les Balears es preveien 395 subscripcions, però sabem que a principis de 1944 només s'hi havien subscrit vint-i-dues escoles.⁹⁶ Això ens confirma que a molts col·legis les ambicioses consignes del *Frente* ni tan sols es coneixien.

91 Carrero era sotsecretari de Presidència. A l'inform també denunciava que el Decret d'Unificació no havia aportat una doctrina nova a Falange i tots els seus organismes polítics havien resultat inoperants. "Notas sobre la situación política", 12-5-42, comentades per Javier TUSELL: *Carrero. La eminencia gris del régimen de Franco*, Madrid, 1993, 72-74.

92 De fet, a l'exèrcit es tenia molt present l'exemple d'Alemanya, on sí es va constituir un autèntic front juvenil amb una destacada parcel·la de poder.

93 "Correspondencia administrativa de Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixes 29, 50 i 112.

94 Gregorio CÁMARA VILLAR: *Nacionalcatolicismo y escuela. La socialización política del franquismo (1936-51)*, Jaén, 1984, 134.

95 CHUECA: *El fascismo en los comienzos del rgimen de Franco. Un estudio sobre FETJONS*, 317.

Gregorio CÁMARA VILLAR: *Nacionalcatolicismo y escuela. La socialización política del franquismo (1936-51)*, passim.

96 Aquesta situació va provocar que el governador civil de Balears declaràs obligatòria la subscripció de *Mandos* a totes les escoles d'ensenyament primari, a través d'una ordre publicada el 14 d'abril de 1944. *Boletín Oficial de la provincia de Baleares*, 18-4-44, 12.076. A cap província espanyola, excepte Burgos, s'aconseguien les subscripcions previstes.

Cal tenir present, per altra banda, quina era la situació de FETJONS. Consideram aquest aspecte clau, no només perquè el *Frente* hi formava part, sinó perquè era una referència bàsica per als afiliats, que suposadament havien de ser el seu vivero. El Partit va créixer desmesuradament durant i després de la Guerra Civil, però aviat va convertir-se en un ens buit de significat i progressivament mancat de poder.⁹⁷ Carrero, un dels seus màxims detractors, el descrivia el 1942 com a *un complejo organismo que absorbe una copiosa burocracia y que constituye el doble de la organización estatal, que actúa desordenadamente y falta de una verdadera doctrina y de una positiva disciplina*.⁹⁸ El propi José A. Elola suggeria el 1943 que *debiera ser obligatorio que todos los Militantes tuvieran servicios. Es realmente cómodo ser falangista para acudir a alguna concentración y nada más*.⁹⁹ També criticava que molts fills de falangistes no estiguessin afiliats a les FJF, la qual cosa demostra la superficialitat de la militància dels seus pares.¹⁰⁰ Per altra banda, és significatiu de les autèntiques capacitats revolucionàries del Partit el que un manual de formació nacionalsindicalista, dirigit als *cadetes* i editat el 1943, ja parli de *la revolución pendiente*.¹⁰¹

La descripció de Carrero s'ajustava molt a la realitat i la situació de FETJONS a les Balears ens ho confirma. El gener de 1942, un informe del Partit es referia al malestar y descontento al seu si: *Nuestra organización arrastra una existencia lánguida y limitada casi exclusivamente a la administración interior del Partido*.¹⁰² En la mateixa línia, la situació econòmica de la Delegació Provincial del *Movimiento* era molt difícil. Ja a l'abril de 1942 el cap provincial, Canuto Boloqui, es queixava de *la escasez de medios económicos*. Ho feia en un document que intentava enaltir la tasca que es feia als districtes de Falange a Palma, amb l'objectiu d'evitar que -degut a la manca de fons- s'haguessin de tancar els onze locals que el Partit tenia oberts a les barriades.¹⁰³ Una de la raons dels problemes econòmics del Partit era la manca de pagament de quotes per part dels afiliats. En poc temps els locals varen haver de ser tancats.

Les deficiències organitzatives del Partit a l'illa provocaven, a més a més, que en moltes ocasions fossin relacionats membres i càrrecs seus amb l'estraperlo i la corrupció. Un informe de la Guàrdia Civil destacava a finals de 1943 que l'oposició esquerrana responsabilitzava Falange de la fam i la corrupció, degut a les *anomalías...en...algunos organismos civiles, con encumbramientos económicos rápidos*.¹⁰⁴ No oblidem que a l'illa es donaren unes difícilíssimes condicions de vida, i que s'acabava de viure un conflicte armat en què Falange va participar plenament en la repressió. Quina podia ser, per tant, l'opinió que mereixia a la població de l'illa el Partit?, podia estar disposada una família a què els seus fills s'hi afiliassin a la branca juvenil d'un partit amb tan notable historial?

97 Un estudi detallat: CHUECA: *El fascismo en los comienzos del rgimen de Franco. Un estudio sobre FETJONS*, passim.

98 "Notas sobre la situación política", 12-5-42. Javier TUSELL: *Carrero. La eminencia gris del régimen de Franco*, 72-74.

99 Rèpliques a la conferència de J. A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 30.

100 Encara que finalment va decidir no llegir-ho. Conferència de J. A. Elola llegida al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 9.

101 *Manual de formación Nacionalsindicalista*, Barcelona, 1943, 83.

102 "DNP. Parte de enero de 1942. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 87.

103 "Notas sobre el funionamiento (sic) de los distritos de Falange en Palma". AGA. Secció Presidència. Caixa 87.

104 "Informe del Jefe de la Guardia Civil a la DGS". Miquel DURAN: *Sicut Oculi. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la postguerra. 1941-1945*, Palma, 1992, 81-82. A aquesta obra s'aporten dades que confirmen aquestes afirmacions de l'oposició, especialment pp. 87-98.

Precissament aquestes dures condicions varen provocar que molts nins i joves es volguessin afiliar a les FJF. Per una part, aquells que pertanyien a famílies considerades sospitoses pel nou règim podien intentar així esborrar sospites. Per altra, el *Frente* va organitzar una important xarxa assistencial. A finals de 1942 disposava a tot l'estat de 117 dispensaris i tenia 1.133 metges al seu càrrec. Fins a aquell moment s'havien administrat 108.000 vacunes, s'havien realitzat 40.000 radioscòpies i 1.500 reconeixements. Els nins que es trobaven desnodrits passaven un mes a estacions prevemptorials.¹⁰⁵ N'hi havia catorze, una d'elles a la nostra illa, concretament a Son Serra.¹⁰⁶ Hi romanien *los pequeños camaradas cuyas deficiencias físicas no les permiten soportar la vida dura al aire libre, que se lleva en los campamentos*. No és difícil imaginar que a la sel·lecció que s'havia de fer per a atorgar aquests avantatges hi tenia molt a veure la vinculació del jove amb el Partit. De fet, encara que els afiliats havien d'estar guiats per la disciplina i el servei, la Delegació Nacional va intentar que se'ls asseguràs un tracte preferent respecte als enquadrats. Per exemple, el setembre de 1942 s'havia aprovat la creació d'oficines de col·locació per a productors menors de 21 anys, i s'especificava que hi tendrien sempre preferència els afiliats a les FJF. A més a més, tant el SEU com la secció de centres d'ensenyament intervenien en la concessió de beques, amb la qual cosa és evident que els afiliats gaudien d'una posició preferent.¹⁰⁷

L'esmentat informe de la Guàrdia Civil redactat el desembre de 1943 feia menció als esdeveniments internacionals. Primer destacava *la marcada reserva a colaborar con el Régimen* de molts dretans, considerats com a anglòfils. Associava aquest fet al desembarcament de l'exèrcit aliat a Sicília, que havia provocat evidents manifestacions d'alegria en part de la població il·lenca. Durant l'any següent els avanços aliats provocaren constants rumors entorn a una possible caiguda de Franco i Falange. Així, l'informe de la Delegació provincial del *Movimiento* d'abril de 1944 afirma que *el ambiente en la Organización es francamente decadente, principalmente por los triunfos bolcheviques... los afiliados temen la revancha, naturalmente el Movimiento languidece de manera alarmante*.¹⁰⁸ La inquietud creix a posteriors informes. Un de juliol de 1944 denuncia que *ha empezado una época de traiciones por todos aquellos elementos advenedizos que buscaron medrar en el Movimiento Nacional*.¹⁰⁹ Aquest descens de l'afiliació també es va fer palès a les FJF.¹¹⁰ Des de la Secretaría General del *Movimiento* es va intentar mitigar la situació amb la creació de la Guardia de Franco, una mena de força de xoc formada per militants adults. La Delegació provincial del *Movimiento* informava a finals d'any que la creació d'una centúria seva a l'illa *ha servido para reavivar el espíritu un poco decaído ante los acontecimientos internacionales*.¹¹¹ Obviament aquesta preocupació era compartida pel *Frente*. El febrer de 1944 s'hi recordava als instructors la importància de captar enquadrats per a què ingressassin a les FJF queriendo sinceramente a la Falange y al Caudillo, y con

¹⁰⁵ Juan SáEZ MARÍN: *El Frente de Juventudes*, 128.106.

¹⁰⁶ *Tarea*, 2, octubre de 1945, 7. Els assistents rebien una bona alimentació, instrucció escolar i òbviament, doctrina nacional-sindicalista i religiosa.

¹⁰⁷ El 19 de juliol de 1944 s'aprovà la Llei de protecció escolar, que contemplava la participació directa del *Frente*, a través de la seva secció d'ajuda juvenil.

¹⁰⁸ "DNP. Parte de abril de 1944. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 139.

¹⁰⁹ La resposta d'alguns falangistes va ser prou significativa: un document pro-Falange recordava a aquells que la desafiaven la violència de què seria capaç si estigués a l'oposició. Miquel DURAN: *Sicut Oculi*, 83 i 67.

¹¹⁰ Juan SáEZ MARÍN: *El Frente de Juventudes*, 201.

¹¹¹ "DNP. Parte de noviembre de 1944. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 139.

Es tractava de la centúria *Juan Riera Cavaller*, de Palma. "DNP. Parte de enero de 1945. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 164.

una adhesión inquebrantable a este último y con el entusiasmo combativo que en estos momentos es necesario.¹¹²

Deixant de banda l'aspecte de l'estricta supervivència, el *Frente de Juventudes* es va inspirar en molts d'aspectes en les organitzacions juvenils d'Itàlia i Alemanya. El maig de 1942, per exemple, va ser convidat al Pont Cultural Weimar-Firenze, organitzat per la Gioventù Italiana del Littorio (GIL) i les Hitlerjugend (HJ).¹¹³ Abans ja hem comentat la inspiració en elements de les HJ a l'hora de crear les FJF. En aquesta línia, Immaculada Pastor confirma que bona part de l'estructura educativa paral·lela de FETJONS va prendre com a model l'organització duita a terme a Alemanya.¹¹⁴ Per altra banda, Germani ha posat de relleu els paral·lelismes entre les organitzacions juvenils italianes i les espanyoles.¹¹⁵ Tannembaum ens ho confirma quan destaca aspectes que ens són tan familiars com l'Èxit de l'*Opera Nazionale Balilla* principalment en les activitats esportives o la burocratització en què va caure la GIL.¹¹⁶ Finalment, la revista *Mástil*, dirigida als *cadetes* de les FJF, presenta a principis de 1943 significatius reportatges sobre les joventuts d'altres països. Un número comenta les excel·lències de les *mocidades portuguesas*. El següent mostra un gran desplegament gràfic per a conèixer el centre d'educació nacionalpolítica de Díez, per a ensenyar la HJ, amb resultats *francamente halagüeños*. L'exemplar posterior conté informació sobre les joventuts nipones, *que saben que, para progresar, es necesario el orden, y por ello cultivan la disciplina de acuerdo con la tradición. La abnegación es el espíritu de sacrificio, y como consecuencia, su patriotismo y lealtad al Emperador*.¹¹⁷ No ens estendrem més, simplement hem mostrat algunes de les fonts en què s'inspiraven afiliats i dirigents i que, ben aviat, hauran de ser camuflades.

Abans ens hem referit al desembarcament aliat a Sicília el juliol de 1943. Com sabem, va provocar-hi la caiguda de Mussolini. Aquest va ser el senyal d'alarma definitiu per a molts falangistes, que varen entendre que l'única manera de sobreviure era tancar files incondicionalment entorn a Franco. És a partir dels inicis de 1944 quan es començaran a refusar els pressupòsits feixistes i s'insistirà en l'especificitat del règim espanyol, marcada pel seu catolicisme *-base y nervio* de l'estat- i pel caudillatge de Franco. José A. Elola va aprofitar aquesta conjuntura per a què el SEU s'integràs definitivament dins el *Frente*, i no com a elite, sinó simplement com a secció, en detriment de les FJF.¹¹⁸ Ja hem apuntat abans que la subordinació definitiva dels seuistes va arribar amb el decret de nova ordenació del Frente de Juventudes d'abril de 1944.

A principis de 1945 es celebrà el IV consell nacional del Frente i VII^d del SEU. En el discurs de clausura, el Secretari General del Movimiento insistia en l'absoluta lleialtat a

112 "Oficio circular 34/1", 10-2-44, FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 482-483.

113 Miguel Angel RUIZ CARNICER: *El Sindicato Español Universitario (SEU), 1939-1965*, 158.

Una altra mostra la tenim al I Congrés de les Joventuts Europees, que va tenir lloc el setembre de 1942 a Viena, i al què assistiren el *Frente* i la Secció Femenina. És just recordar, però, que varen defensar una ètica basada en aspectes cristians, a què altres representacions es mostraven hostils -especialment l'alemanya-. Jesús IRIBARREN: *Papeles y memorias. Medio siglo de relaciones Iglesia-estado en España: 1936-1986*, Madrid, 1992, 75-76.

114 Immaculada PASTOR I HOMS: *La educación femenina en la postguerra (1939-1945). El caso de Mallorca*, Madrid, 1984, 137.

115 G. GERMANI: "La socializzazione politica dei giovani nei regimi fascisti: Italia e Spagna", *Quaderni di sociologia*, XVIII, 1-2, 1969, 11-58.

116 Edward R. TANNENBAUM: *La experiencia fascista. Sociedad y cultura en Italia. (1922-1945)*, Madrid, 1975, 168-173.

117 *Mástil*, Madrid, 54 (15-1-43), 55 (1-2-43), 56 (15-2-43).

118 Miguel Angel RUIZ CARNICER: *El Sindicato Español Universitario*, 174-176.

Franco.¹¹⁹ Hi afegia: *para el Frente de Juventudes no sucede nada. Ellos siguen creyendo en sus antiguas y cristianas ideas, no por un hecho de persuasión escuetamente nacional, sino por un acto de absoluta fe*. La resposta de Franco deixava clar quin seria el futur: *Desterrado el enemigo de nuestro suelo, vive y se agita desde fuera de España. Son su blanco vuestras juventudes y esta unidad, esta fe y esta disciplina*.¹²⁰ L'1 d'abril de 1945, Día de la Victoria, les FJF desfilaron per darrera vegada davant Franco pel centre de Madrid.¹²¹ La derrota d'Alemanya era ja qüestió de dies i s'iniciava una nova etapa. Una de les grans incògnites era saber quin seria el futur de FETJONS. Un inform del seu cap provincial a les Balears es feia ressò de la intranquilitat que s'hi palpava i de la sospita que es tenia de què Franco acabaria amb el Partit. Una vegada més denunciava que aquells que s'havien unit a Falange després de la victòria de Franco -quasi tots, per altra banda- ara s'hi deslligaven.¹²²

A l'estiu de 1945 es va fer evident la progressiva desfeixistització del règim. La *Secretaria General del Movimiento* quedava vacant a finals de juliol, la seva vicesecretaria d'educació popular s'integrava al Ministeri d'Educació i homes adscrits al sector dels catòlics, com Alberto Martín Artajo, ocupaven importants carteres ministerials. El propi Martín Artajo va suggerir Franco l'absorció de FETJONS i els seus serveis per part de l'estat -d'acord amb aquesta hipòtesi el *Frente de Juventudes* seria absorbit pel Ministeri d'Educació-.¹²³ Tot i aquestes pressions Franco no va prescindir-ne, perquè entre altres coses considerava el Partit un baluard contra la subversió, podia ser inculpat dels errors del govern i, a més a més educa la opinión y organiza fuerzas.¹²⁴ El Frente és un bon exemple d'algunes d'aquestes "virtuts". El seu butlletí, *Juventud*, havia passat en un any de fer cridades al purisme falangista i reclamar la revolució dirigida pel SEU a considerar que España se ha adaptado a la línea democrática, y en ella ocupa un lugar mucho más avanzado que la casi totalidad de las naciones europeas.¹²⁵ Per altra banda, alertava del perill del comunisme, al què les joventuts espanyoles havien de respondre amb la seva unió.¹²⁶ A *Tarea*, el butlletí del *Frente* a les Balears, s'exaltava la tardor de 1945 una i altra vegada l'heroïsmes de Franco per impedir l'entrada d'Espanya a la II GM.¹²⁷

De fet, l'evolució de les consignes del règim durant aquesta segona dècada pot ser seguida perfectament a través de les revistes editades pel *Frente*. A *Mandos* es declarava l'abril de 1947 que Franco era fidel a la línia de la revolució nacionalsindicalista. I s'hi demostrava, ni més ni manco, amb la Llei Successòria.¹²⁸ Mesos després s'insistia en *el enemigo agazapado, que espera la menor actitud de cansancio para lanzarse nuevamente*

¹¹⁹ Amb tota la raó destacava que *en... sus centurias ni un solo gesto o actitud a lo largo de estos ocho años ha ensombrecido la confianza que en ellas depositó su Jefe... Lo que fuimos somos y lo que somos seremos a sus órdenes*, *Juventud*, 68, 24-1-45, 2.

¹²⁰ *Juventud*, 67, 19-1-45, 1.

¹²¹ A partir de llavors, Franco rebia les FJF a El Pardo cada 28 de març -aniversari de la caiguda de Madrid-. Antonio IZQUIERDO, Juan BLANCO: *Elegía por la generación perdida*, 50 i 235-236.

¹²² "DNP. Parte de abril de 1945. Baleares". AGA. Secció Presidència. Caixa 164.

¹²³ Fins i tot el propi Serrano Súñer va suggerir, des de l'estranger, el desmantellament de FETJONS. Això ens demostra la mala premsa que hi tenia. Javier TUSELL: *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, Madrid, 1984, 91 i 95.

¹²⁴ Segons notes preses per Martín Artajo d'una entrevista que celebrà amb Franco uns mesos abans de ser nomenat Ministre d'Assumptes Exteriors. Javier TUSELL: *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, 58.

¹²⁵ *Juventud* 107, 9-11-45, 11.

Significativament, des de l'1 d'abril de 1945 *Juventud* inicialment setmanari de combat del SEU, passà a ser *Semanario Nacional del Frente de Juventudes*.

¹²⁶ *Juventud*, 88, 15-6-45, 1.

¹²⁷ *Tarea*, setembre i octubre de 1945.

¹²⁸ *Mandos*, abril de 1947, 261.

sobre nosotros, en clara referència a la Guerra Civil.¹²⁹ I l'agost de 1947 aquesta revista recollia un discurs d'Elola, que pareixia dictat pel propi Franco.¹³⁰ En ell, el Delegat Nacional no tan sols carregava contra les democràcies liberals i don Joan de Borbó, sinó també contra els impacients amb la revolució.¹³¹ Finalment hi destacava l'autèntic paper d'Espanya: ser la guia d'Hispanoamèrica i del món. Aquestes i altres consignes, com l'eterna reivindicació de Gibraltar o el nacionalsindicalisme com a tercera via respecte a capitalisme i comunisme també les trobam també a *Tarea*.¹³² Finalment, els afiliats de les FJF varen distingir-se com a excel·lents conductors del suport popular i transmissors de consignes en tots els actes d'adhesió al règim.¹³³ A més a més, havien de transmetre les consignes a nivell individual. Així, el febrer de 1949 l'assessoria nacional de formació política donava normes als caps de centúria per a què explicassin als afiliats *la necesidad de constituir una opinión pública que siga nuestras orientaciones ante cada hecho político, opiniñ que se constituirá si cada uno de nuestros camaradas irradia, en su círculo de vida, la orientación que reciba del Mando*.¹³⁴

L'església també va jugar un important paper a l'hora de donar legitimitat al règim. Ja hem comentat la importància de l'entrada d'homes com Martín Artajo al govern el juliol de 1945, però des dels púlpits i les escoles es va fer una tasca d'indubtable eficàcia. El prevere Sebastià Gayà va pronunciar un sermó titulat *A paso de cruzados* a la Seu de Palma el darrer dia de 1945 i que ens pot servir com a exemple. Al sermó es comparava la conquesta de Mallorca per les tropes de Jaume I amb l'*Alzamiento*, amb l'objectiu de legitimar-lo. Gayà recordava que *como ayer Gregorio IX mandara al Conquistador su Cruz, Pío XI ha echado sobre la empuñadura de la espada del Caudillo de hoy, la cruz de su bendición*. Les darreres paraules del sermó feien referència als Caídos: *si sabemos vivir por un honor, por un amor, prietas las filas, como en filas prietas, por un amor y un honor, supieron ellos sucumbir*.¹³⁵

A aquesta tasca encara s'ha d'afegir la realitzada pels dirigents d'organitzacions catòliques, com *Pax Romana* a l'estranger. Així, el juny de 1946 aquesta organització va celebrar un congrés a Salamanca i El Escorial, amb presència de 300 delegats de 35 països. Això, òbviament, suposava una ajuda considerable per a un règim pràcticament aïllat de la resta del món. Si els delegats hi varen poder assistir va ser pel caràcter exclusivament religiós de la trobada. Però alguns delegats hispanoamericans varen visitar instal·lacions del *Frente* i de les FJF, la qual cosa va provocar un allau de crítiques entre la premsa internacional.¹³⁶ La conclusió sembla evident: des de l'exterior s'acceptava l'existència d'un associacionisme de caire religiós, però no d'organitzacions amb concomitàncies feixistes. L'església n'era conscient i ho va aprofitar.

Ja el 1943 l'Arquebisbe Primat recordava que no havia cap incompatibilitat *entre las juventudes políticas que profesan también la fe católica y las juventudes de Acción*

129 *Mandos*, juliol de 1947, 13.

130 En aquest sentit, Sáez parla del fil directe de què gaudia Elola amb Franco. Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 186

131 *... como si una revolución se consiguiera por arte de milagro*. *Mandos*, agost de 1947, 65.

132 *Tarea*, 10-14, primer semestre de 1948.

133 Com la concentració de suport a la Plaça d'Orient de Madrid de desembre de 1946. *Juventud*, 161, 12-12-46.

134 "Instrucción tècnica 655/30", 24-2-49. FETJONS: *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, II, 679-680.

135 Sebastián GAYA RIERA: *A paso de cruzados*, Palma, 1945.

136 Javier TUSELL: *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1957*, 128.

*Católica; ni éstas últimas dejan de tener una misión y apostolado especial, aun en un Estado católico de partido único, pudiéndose pertenecer a la vez a entrambas juventudes.*¹³⁷ Amb això el Primat volia deixar clar que l'església no estava disposada a perdre més terreny en el camp associatiu. El règim ja li havia imposat l'absorció de la Confederació d'Estudiants Catòlics per part del SEU o la desaparició dels sindicats catòlics. Dos anys després, a una posguerra mundial marcada per l'ocàs dels feixismes i per la consolidació de forces polítiques de clara orientació cristiana, l'episcopat espanyol no necessitava fer-hi aclariments: podia impulsar una AC de conquesta.¹³⁸

El *Correo de Mallorca*, amb ocasió de la visita de Franco a Mallorca el maig de 1947, el titllava de *governante católico*, ja que *supo poner su espada vencedora en manos de la Iglesia*. I la *piedra de toque* n'era l'AC, *la cual se desenvuelve en España con una potencia religiosa que es el asombro sincero de las personalidades católicas extranjeras que nos visitan; esperan ver aquí reediciones de otras latitudes, mas se encuentran con un poderoso organismo seglar.*¹³⁹ Aquesta lloa al poder de l'AC era i seria especialment apropiada per al cas de Mallorca. El nomenament, poc abans, de Joan Hervàs Benet com a bisbe, va suposar un impuls decidit a l'AC. Aquest bisbe, que en el moment d'arribar a l'illa tenia només quaranta-un anys, va imprimir un tarannà fins al moment desconegut a les activitats i trobades d'AC.¹⁴⁰

La branca de joves va ser la que va registrar un creixement més espectacular.¹⁴¹ Una de les raons era que, a més de realitzar activitats de caràcter piadós, es promocionaven activitats esportives i recreatives amb l'objectiu de captar els joves. Això provocava, com indica Estelrich, 'una latent i a voltes mal dissimulada competència amb les organitzacions juvenils del Moviment Nacional'.¹⁴² De fet, els membres d'AC representaven respecte a la resta de catòlics el que les FJF eren per als enquadrats: apòstols i models. No ens ha d'estranyar, per tant, que s'hi creassin recels.¹⁴³ En aquest sentit, és curiós constatar com a finals de la dècada tant l'AC com el *Frente* varen entablar una mena de competició respecte a l'assistència de joves als actes massius que organitzaven. Així, mentre l'AC celebrava el dia diocesà de l'aspirant, les FJF realitzaven grans concentracions a l'illa per a commemorar jornades com el dia de la fe o el dia de la mare.¹⁴⁴

¹³⁷ *Ecclesia*, 101, 19-6-43, 11.

¹³⁸ Era una actitud molt allunyada del col·laboracionisme exhibit durant la II República. Així queda palès a les noves bases d'AC aprovades per l'episcopat espanyol el 1939. Recordem també el decidit impuls donat a l'AC des del Vaticà. Feliciano MONTERO: "Juventud y política: los movimientos juveniles de inspiración católica en España 1920-1970", *Studia Historica*, V, 4, 1987, 118.

¹³⁹ *Correo de Mallorca*, 16-5-47, 6.

¹⁴⁰ Per exemple, es realitzaven trobades multitudinàries i la presència d'Hervàs provocava un autèntic paroxisme entre els assistents. A una trobada *los jóvenes de Palma acordonaron al Prelado y entre vítores y cantos no le permitieron acercarse al coche acompañándole a pie hasta el Palacio Episcopal*. Arriba, 502, 7-2-48, 4.

¹⁴¹ Pere XAMENA, Francesc RIERA: *Història de l'Església a Mallorca*, Palma, 1986, 390.

¹⁴² Josep ESTELRICH I COSTA: "Els moviments especialitzats d'Acció Catòlica, a Mallorca". Comunicació presentada al VIII^è seminari de societat, ideologies i moviments socials a les Illes Balears a l'Edat Contemporània: el franquisme, 1995, Palma. Les actes encara no s'han publicat. Els centres d'Acció Catòlica esdevenien nuclis de purs, de dirigents seglars, i corretges de transmissió de la Jerarquia, i, en aquest sentit, centres de poder al barri i al pàl·li. Pere SOL; I. GUSSINYER: *L'esclafament de l'associacionisme lliure a Catalunya en temps del general Franco*, Barcelona, 1996, 50.

¹⁴³ Alguns Oficials Instructors ens ho han confirmat.

¹⁴⁴ Per exemple, el maig de 1950 es celebrà el dia de l'aspirant a Porreres, amb assistència de 1.100 nins i joves de 42 centres (*Aspirantes*, maig de 1950, 2-3). Per la seva part, entre el darrer trimestre de 1948 i el primer de 1949 les FJF realitzaren tres grans trobades. La darrera es va fer a Manacor, amb motiu del Dia del estudiant caído, amb assistència de quasi un miler d'afiliats. (*Tarea*, febrer de 1949, 1-3).

Aquesta competència, òbviament, també era present a les escoles. Recordem que el juliol de 1945, en consonància amb el creixent pes del sector dels catòlics dins el govern, s'aprovà la Llei d'Educació Primària.¹⁴⁵ Tot i que estava dissenyada a la mida de l'església, es contemplava la col·laboració obligatòria entre escola i *Frente*, es constatava l'enquadrament de tots els escolars i s'insistia en la capacitat dels mestres per a fer-lo efectiu. *Tarea* es fa ressò de les promocions de mestres de la nostra illa que, d'acord amb la llei, es titulaven com a instructors elementals per a impartir l'educació física, política i premilitar, després d'assistir a un curs d'uns vint dies.¹⁴⁶

Un dels aspectes en què s'insistia als cursos era en la captació d'alumnes per a les FJF. Tanmateix, si el professorat realitzava la seva tasca docent a un centre religiós -situació molt habitual a la nostra illa-,¹⁴⁷ la seva tasca de proselitisme, en cas de dur-se a terme, tenia com a meta l'ingrés dels nins o joves a l'AC. Per altra banda, el professorat de les escoles que depenien de l'estat va assumir, majoritàriament, la realització del curs com a un tràmit més per a poder exercir-hi. Les publicacions del *Frente* insistiren constantment en què havien de desaparèixer els *infundidos reparos dels mestres*.¹⁴⁸ I l'octubre de 1948 el governador civil i cap provincial del Movimiento, José Manuel Pardo Suárez, recordava a una ordre que els centres havien d'estar subscrits a Mandos.¹⁴⁹ Precissament mesos després es va celebrar el II Consell de caps provincials del Movimiento, i algunes de les conclusions de la ponència sobre joventut i Falange constaten aquestes apreciacions. Després de declarar la seva insatisfacció davant l'escassa labor feta en relació a la formació política dels joves, propugnaven la creació d'una vicesecretaria d'Educació Nacional *que defina y vigile la política cultural y educativa de la Falange*. D'ella dependrien les activitats culturals i educatives del *Frente*, SEU i Secció Femenina, i les professionals dels sindicats de magisteri.¹⁵⁰ En definitiva, els caps provincials volien evitar que fos el Ministeri d'Educació -adscribit al sector dels catòlics- qui tengués aquestes competències, per a què tornassin a ser absorbides per la *Secretaria General del Movimiento*. Això ens confirma les anteriors afirmacions, a més de reflectir que el balanç en el camp juvenil no era precisament brillant, com anam a descriure a continuació.

ABAST I IMPLANTACIÓ

Com hem pogut observar, varen ser moltes les mancances de les FJF durant els anys 40, la qual cosa va provocar que els resultats no fossin els esperats. Així, un dels objectius bàsics era aconseguir superar les diferències entre classes socials a través d'unitats interclassistes, per tant es va prohibir constituir centúries en què els afiliats només pertanyessin a un centre. Tanmateix, el 1943 José A. Elola reconeixia que *el apostolado que realizan nuestros camaradas juveniles obtiene resultados más fecundos dentro de las*

145 El 1938 ja s'havia aprovat la Llei de Reforma, que va consagrar la privatització del sector mitjà de l'ensenyament.

146 Més endavant s'hi afegiria l'assistència obligatòria a un campament.

A la clausura de la V^{ena} promoció, a finals de setembre de 1945, un cursillista afirmava, en nom de tots els seus companys, que *sabemos que a nuestra fe (sic) y a nuestro espíritu se confía la obra predilecta de nuestro Régimen. Seremos con tesón inasequibles al desaliento... donde quiera que estemos, habrá un soldado y un apóstol de España. Tarea*, 3, novembre de 1945, 12

147 Jaume OLIVER JAUME: *Escola i societat. (L'ensenyament a les Illes en el segle XX)*, Palma, 1978, caps. 7 i 9.

Pere FULLANA PUIGSERVER: "Església i educació a la Mallorca del segle XX", *L'arc*, 5, 1998, 48-49.

148 Perquè *Dios, España y un millón de muertos te lo exigen*. Normas, 11, octubre-novembre de 1948, 1.

149 Ho feia com a president del consell provincial d'educació. Normas, 11, octubre-novembre de 1948, 1-4.

150 "Tema de la ponencia nº 4. La juventud y la Falange", conclusions aprovades el 6-7-49 al II Consell de caps provincials del Movimiento. AGA. Secció Presidència. Caixa 221.

clases más humildes.¹⁵¹ I el gener de 1947, davant els pobres resultats obtinguts, es publicaren les normes per a constituir centúries pròpies de cada centre d'ensenyament.¹⁵²

Al IX^è consell nacional del Frente, celebrat el 1950, es reconeixia que *se ha dirigido nuestra captación hacia lo fácil, no impulsando debidamente la misma hacia los Centros más selectos de trabajo y estudio, siendo éste el motivo primordial de que en nuestras Centurias haya un porcentaje demasiado elevado de camaradas de... clase baja*. A més a més s'acceptava que s'havia concedit el braçalet de les FJF amb massa facilitat, sense l'adequat període de prova ni la formació necessària. Per tant, *en muchas ocasiones no se vive el estilo falangista pura y plenamente*.¹⁵³

Es reconeixia, per tant, la baixa qualitat doctrinal dins les FJF, que havia anat minvant paral·lelament a la proletarització. De fet, els caps menors dins les FJF -caps de centúria, ...- que havien de ser exemples a seguir per la resta dels afiliats, no hi estaven preparats en moltes ocasions.¹⁵⁴ El març de 1947 s'insistia des de la Delegació Nacional en què no es podia enviar als cursos estatals afiliats sense preparació *elegidos a última hora para que un Delegado o Jefatura Provincial cubra las apariencias*.¹⁵⁵ Aquest és un factor que caldrà tenir molt present a l'hora de valorar les xifres d'afiliació que es parlarà més endavant. En aquest sentit, una circular de principis de 1949 reconeixia que *muchas centurias llevan una vida lánguida y mediocre, carente de impulso y de contenido... se impone (para no vivir del engaño) comunicar... la baja de las Centurias teóricas*.¹⁵⁶ I no hem d'oblidar que entre les principals missions de les FJF, segons el decret d'abril de 1944, estaven el proselitisme i l'agitació política. El propi Elola va insistir en què *el error más grave en que podíamos caer es hacer del Frente de Juventudes una técnica pedagógica*, ja que havia d'estar-ne supeditada *siempre a la dirección política*.¹⁵⁷

Aquesta direcció política era bàsica, ja que les FJF havien de ser la garantia de continuïtat del Partit. Però, com demostraran les xifres, no ho varen ser. Una ordre del Secretari General del *Movimiento* recordava l'obligació que tenien tots els afiliats que complissin els 21 anys d'ingressar al Partit com a militants adults, per la qual cosa les seves fitxes havien de ser-hi traslladades.¹⁵⁸ Això ens demostra que existien resistències a ingressar-hi. De fet, molts joves s'adonaven que ser militant adult de FETJONS o ingressar a la Guàrdia de Franco implicaria posar fi a tot el falangisme 'incontaminat' que havien

¹⁵¹ Elola també informava del desequilibri -constant durant tota la dècada- en l'afiliació, a favor de la secció de centres de treball. Conferència de J. A. Elola pronunciada al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 7-8.

¹⁵² "Circular 52", 6-1-47. FETJONS: Compendio legislativo del Frente de Juventudes, I, 215-216.
A finals d'any, el cap provincial de la secció de centres d'ensenyament del Frente, Antoni Ramis comentava que ja existien vuit unitats escolars de les FJF a les Balears, set d'elles a Palma: *General Barceló* (Teatins); *Alcázar de Toledo* (La Salle); *Don Juan de Austria* (Pere Garau/Son Serra); *Ramón Llull* (Institut); *García Ruiz* (Son Espanyolet); *Misión* (Alexandre Rosselló/Calatrava); *Calvo Sotelo* (San Luis Gonzaga); i *General Primo de Rivera* (Graduada de Sa Pobla). Ramis negava que això suposàs classisme, i destacava que d'aquesta manera desapareixien els conflictes derivats de la doble condició d'alumne i afiliat del nin. D'aquesta manera, la renúncia a una estructura educativa paral·lela a l'escola era ja més que definitiva. ("Normas", 3, 31-10-47, 3.)

¹⁵³ "FJF. Ponencia: Formación política por legiones". FRENTE DE JUVENTUDES: *IX Consejo Nacional del Frente de Juventudes*, Barcelona, 1950, 43 i 63.

¹⁵⁴ Sáez també posa de manifest la devallada progressiva del llistó a l'hora d'acceptar i formar els aspirants a Oficials Instructors Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 241-335

¹⁵⁵ "Circular 61", 13-3-47. FETJONS: Compendio legislativo del Frente de Juventudes, I, 230-232.

¹⁵⁶ "Oficio circular 557/4", 19-1-49. Compendio legislativo del Frente de Juventudes, I, 459-464.

¹⁵⁷ Conferència de J. A. Elola pronunciada al congrés de caps provincials de FETJONS, 1943, 4.

¹⁵⁸ "Circular 112", 25-3-49. Compendio legislativo del Frente de Juventudes, I, 261-262.

begut a les FJF, donat el penós estat en què es trobaven.¹⁵⁹ Altra demostració que havia problemes la trobam en una suggerència feta pels caps provincials del *Movimiento*: que els afiliats a les FJF passassin als 18 anys a ser militants de la Guàrdia de Franco.¹⁶⁰ Amb una ceguesa evident, els dirigents pensaven que el problema radicava en què els afiliats començaven a fer feina o feien el servei militar i 'es perdien' abans d'arribar als 21. En realitat, la degeneració i manca de suport popular al Partit hi tenien molt més a veure. Constantment trobam consignes i ordres destinades a què els afiliats reivindicassin el bon nom d'una Falange, com indicava una circular emesa el 1948, *olvidada, calumniada o creída muerta*.¹⁶¹ Fins i tot, de vegades se'ls ordenava una mena d'espionatge. Per exemple, el juny de 1948 es va establir un pla general d'actuació de les FJF als centres de treball. En ell es preveia que els afiliats, a més de fer sentir la veu de Falange i desenrotllar accions d'agitació falangista ordenades pels caps, havien d'informar de qualsevol activitat política contrària al *Movimiento* o de qualsevol incidència dins l'empresa digna de ser tenguda en compte pel mando.¹⁶²

Les xifres ens serveixen per a confirmar anteriors afirmacions. El percentatge de nins i joves enquadrats no va superar mai el 30% durant tota la dècada. Per exemple, el 1947 només estaven enquadrats 15.000 dels 55.000 nins i joves de les Illes. Respecte als afiliats, el 1942 eren uns 50.000 a tot l'estat.¹⁶³ Aquesta xifra anà augmentant, a finals de 1944 hi havia 1.250 centúries i el 1947 estaven inscrits uns 140.000 dels 3.800.000 joves que havia a Espanya. A les Balears figuraven com a afiliats -la qual cosa no vol dir, com hem vist, que tots es trobassin en actiu- 1.347 joves.¹⁶⁴ A finals de 1947 estaven censades 27 centúries a les Balears, 22 d'elles a Mallorca: 13 a Palma, dues a Sa Pobla i una a Inca, Felanitx, Algaida, Campos, Lluçmajor, Muro i Manacor. A aquests pobles la gran majoria n'era mixta -amb afiliats de distintes branques-. A Palma, n'hi havia dues de *guías*, tres de *cadetes*, quatre de *flechas* i quatre mixtes.¹⁶⁵

Aquestes darreres xifres augmentaren en molt poc temps, ja que el juny de 1948 *Tarea* es feia ressò de l'existència de 34 centúries a la província, 17 d'elles a Mallorca, 14 de les quals a Palma.¹⁶⁶ Per una banda, ens adonam, per tant, que és a la capital on es concentren majoritàriament les centúries -set d'elles, com hem vist, situades a centres escolars-. Per altra, cal situar aquest creixement en l'esmentat moment de màxima rivalitat amb l'AC. Per tant, és possible que algunes de les centúries anomenades no es trobassin en funcionament, però fossin incloses al llistat per a fer mèrits davant la 'competència'.

159 *Los jóvenes más animosos, que en el Frente constituían las Falanges Juveniles de Franco, tenían la posibilidad, cumplidos los 21 años, de incorporarse a otro cuerpo de élite, la Guardia de Franco, donde la decadencia llegaba a la chulería.* Pablo LIZCANO: *La generación del 56: la universidad contra Franco*, Barcelona, 1981, 43.

160 "Tema de la ponencia nº 4. La juventud y la Falange", conclusions aprovades el 6-7-49.

161 *Las juventudes falangistas... tienen que leer, oír, ver, la voz y la obra de la Falange en tantos lugares olvidada....* "Instrucción técnica 559/70", 16-6-48. *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 458-459.

162 "Oficio Circular 219/3", 15-6-48, *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 453-458.

163 Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 438-479.

164 El núm. de centúries a: "Instrucción técnica 161/29", 29-11-44, *Compendio legislativo del Frente de Juventudes*, I, 377-392. (Cada centúria solia reunir uns 70 afiliats). La resta de dades: Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 438-479.

165 *Juventud, dona una xifra superior: 180.000 afiliats. Juventud* 159, 28-11-46, 6.

166 *Tarea*, 10, gener de 1948, 1.

166 Son Servera, Petra, Banyalbufar i Villafranca eren els pobles de Mallorca on s'havien establert noves centúries. (*Tarea*, 14, maig-juny de 1948, 5). El març de 1949, 854 afiliats pertanyien a les 17 centúries de FJF que en aquell moment existien a Balears, la qual cosa ens permet considerar que a cada una hi havia una mitja de 50 afiliats. (*Tarea*, març 1949, 5).

Aquesta sospita ens la confirma el fet que només 18 centúries (13 mallorquines, set d'elles de Palma) varen participar a finals de maig de 1949 en el concurs de periòdics murals del *Día de la Juventud*.¹⁶⁷ Aquesta era una activitat considerada important dins les FJF, per tant és previsible que qualsevol centúria que realment es trobàs en actiu s'hi presentàs.

Tot i acceptant les dades més optimistes, podem concloure que l'afiliació a les FJF va suposar com a màxim un 3% de la població juvenil de les Balears. Aquest percentatge està en línia amb el de la resta de províncies, ja que en la majoria no es va superar el 4%.¹⁶⁸ En contrast, l'afiliació a les HJ o la GIL es va moure entre el 50% i el 90% dels joves.¹⁶⁹ Però potser els baixos percentatges d'afiliació a les FJF podrien ser considerats un èxit si aquesta minoria de joves hagués ingressat a FETJONS. Recordem que cada 29 d'octubre es produïa el pas dels afiliats amb 21 anys al *Movimiento*. El 1942 hi ingressaren 2.838 a tot l'estat i a finals de la dècada s'arribà a una mitja de 8.000 nous afiliats per any.¹⁷⁰ Respecte a les Illes, basta destacar que el 1943 es convertiren en militants només 20 afiliats a les FJF i el 1945 ho feren 56.¹⁷¹ És a dir, a la nostra província com a molt un jove de cada mil decidia afiliar-se a FETJONS.

CONCLUSIONS

Les FJF varen ser creades el 1942 pel Frente de Juventudes per a ser el model dels espanyols de 10 a 21 anys, enquadrats obligatòriament al seu si des de finals de 1940. A les seves centúries s'havia de practicar l'autodirecció i l'interclassisme. Tenien com a objectiu practicar un rigorós apostolat falangista, realitzar proselitisme entre els enquadrats perquè hi ingressassin i proporcionar caps i afiliats a FETJONS. El decret de nova ordenació del *Frente* de 29 d'abril de 1944 va donar encara més rellevància a les FJF com a elit, amb la consegüent subordinació de totes les seccions d'enquadrament -entre elles ara el SEU-, definitivament relegades a l'objectiu d'aportar-ne nous afiliats.

Les FJF varen fugir progressivament de l'excés d'activitats premilitars propi d'èpoques anteriors. L'activitat més emblemàtica i que condensava tot el seu ideari era el campament, que era entès com a anticip del què seria la societat regida pel falangisme. Els enquadrats també podien assistir-hi, encara que amb condicions menys dures i amb una menor insistència en els aspectes doctrinals. De la mateixa manera, afiliats i enquadrats participaven, per separat, en competicions esportives, activitats culturals, concursos, etc. A més a més, els afiliats realitzaven activitats de caràcter solidari -com repoblació forestal- i de reivindicació política. Per altra banda, l'afiliat havia de complir unes duríssimes normes de conducta basades en els valors religiosos i patriòtics i la insistència en el servei i el sacrifici. El catolicisme i els valors de caire militar varen impregnar totes les activitats. A més a més, s'hi va transmetre un adoctrinament polític basat en la doctrina falangista prèvia a la Unificació -amb gran pes dels aspectes socials- i en la imperiosa necessitat de la revolució nacionalsindicalista liderada pels joves.

¹⁶⁷ *Tarea*, maig-juny de 1949, 7.

¹⁶⁸ Hi destaquen clarament Valladolid (15%) i Terol (12%). Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 460.

¹⁶⁹ Les HJ abastaven el 82% dels varons, i la GIL el 90% l'any 1942. Stanley G. PAYNE: *Historia del fascismo*, Barcelona, 1995, 240 i 282.

Segons Sáez, a la GIL s'afiliaria el 50% dels joves, amb unes xifres d'afiliació més altes que a Alemanya, encara que amb un grau inferior de participació en les activitats. Juan SÁEZ MARÍN: "Asociacionismo juvenil en Europa hasta 1940. Notas para su estudio, I", *Revista de estudios de juventud*, 7, 1982, 37-57.

¹⁷⁰ Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 478.

¹⁷¹ Respectivament: documentació vària a AGA. Secció Presidència. Caixa 108; i Juan SAEZ MARIN: *El Frente de Juventudes*, 478.

Tanmateix, les FJF varen ser creades perquè el *Frente*, sense recursos materials ni humans suficients, va ser incapaç d'enquadrar tota la joventut espanyola. Tot i que varen nèixer il·luminades pel resplendor del feixisme a Europa i amb ambicioses consignes, heretaren la concepció paternalista de les OJ. De fet, varen estar marcades per l'erràtica política juvenil seguida pel Partit en el passat. A més a més, per a guanyar-hi respectabilitat, el *Frente* va haver de tenir molt presents dos estaments als què transmetia desconfiança: l'església i l'exèrcit. Per una banda, com hem vist a la nostra illa, amb la presència constant dels seus valors a totes les activitats. Per altra, a través d'assessories a nivell estatal i provincial, de la presència de capellans a les activitats i de càrrecs militars al seu organigrama. El cas de les Balears és paradigmàtic: a més de la ininterrompuda presència de càrrecs militars a la cúspide de la Delegació provincial, hem pogut constatar la destacada labor dels homes d'església i la continuïtat de les seves consignes a publicacions i activitats.

El *Frente* va dependre tant d'aquests estaments perquè la societat s'adonava de la burocratització i degeneració en què es trobava el Partit del què depenia. A més a més, la derrota de l'Eix va provocar la deserció de molts militants i un procés de desfeixistització -amb un creixent pes del sector catòlic- dins el règim. Davant d'aquesta situació, aquells que continuaren dins FETJONS s'abocaren entorn a Franco. En aquesta línia, el *Frente* -a través de les seves consignes i publicacions- i les FJF -a les seves activitats i actes públics- varen demostrar una total entrega i adhesió, com s'ha pogut constatar a Mallorca. Però l'església també va jugar un paper cabdal a l'hora de donar suport al règim. En conseqüència, va poder desenrotllar sense traves una AC de conquesta, per la qual cosa la branca dels joves va entrar en competència amb les FJF. Aquest conflicte d'interessos també es va fer evident a la nostra illa, tal vegada amb més intensitat que a altres indrets com a conseqüència del fort impuls que va rebre l'AC amb l'arribada del Bisbe Hervàs. Aquesta pugna es va fer palesa a les escoles regentades per l'església. En elles, els mestres -habilitats com a instructors elementals- varen tenir molt poc en compte les directrius del *Frente* i, si es va fer proselitisme, va estar especialment orientat cap a l'AC. En el cas de la nostra illa, la rivalitat també va ser evident a les concentracions massives de FJF i AC registrades a finals de la dècada.

Les centúries de les FJF no varen dur a terme l'interclassisme ni l'autodirecció que es proposaven. El primer era, de fet, impossible davant les reserves que respecte a FETJONS tenien alguns sectors de la població, especialment les classes acomodades. El resultat va ser una creixent proletarització en l'afiliació. Això, com de fet va succeir a Balears, va impulsar el *Frente* a potenciar la creació de centúries diferenciades per escoles i per centres de treballs. L'autodirecció tampoc no va ser factible dins una estructura, com hem vist, perfectament controlada per estaments aliens al propi *Frente*. Paral·lelament, s'hi va produir una progressiva devallada en la qualitat doctrinal dins les FJF, que tenia el seu origen en la manca de qualsevol requisit o prova per a afiliar-s'hi. Donats els creixents problemes d'afiliació, aquestes unitats en teoria d'elit varen acabar integrant aquells nins i joves que en moltes ocasions hi ingressaven per a gaudir d'avantatges materials, però no per conviccions ideològiques.

Les anteriors mancances, tant del *Frente* com de FETJONS, varen provocar uns percentatges molt baixos d'enquadrament i afiliació a les FJF a l'estat espanyol durant tota la dècada. De fet, a les Balears el primer no va superar mai el 30%, mentre que l'afiliació no passà del 3%. Aquestes limitacions també provocaren que l'aportació de nous militants al Movimiento fos gairebé anecdòtica: a les Illes un de cada mil joves s'afiliava al Partit.

RESUM:

S'hi analitzen l'organització i trajectòria de les *Falanges Juveniles de Franco* (FJF) a Mallorca durant els anys 40. Hi varen ser creades l'any 1942 com a una secció de nins i joves falangistes voluntaris integrada dins el *Frente de Juventudes*. N'havien de servir com a model per a la resta de la joventut espanyola i havien de ser el viver de qué es nodriria *Falange Española Tradicionalista de las JONS* (FETJONS). Però la desconfiança de les jerarquies miliars i eclesiàstiques i de bona part de la població i la manca de mitjans i de directrius eficients provocaren que es creàs un abisme entre les ambiciosos consignes de les FJF i la seva incidència real.

ABSTRACT

This paper analyses the organisation and the evolution of the *Falanges Juveniles de Franco* (FJF) in Majorca during the forties. Created in 1942 like a youth falangist section integrated into the Youth Front (*Frente de Juventudes*), FJF should be the model for the rest of Spanish youth and the breeding ground that should nourish *Falange Española Tradicionalista-JONS*. But they met the suspicion of the military and church leaders and a great number of people. On the other hand, they didn't have neither the infrastructure nor the efficient guidelines to achieve their ambitious slogans. Consequently, there was an abyss between these slogans and their real incidence of the FJF.